

ELIEL ASPELIN-HAAPKYLÄ

**MUOTO- JA
MUISTIKUVIA I**

Eiel Aspelin-Haapkylä
Muoto- ja muistikuvia I

«Public Domain»

Aspelin-Haapkylä E.

Muoto- ja muistikuvia I / E. Aspelin-Haapkylä — «Public Domain»,

© Aspelin-Haapkylä E.

© Public Domain

Содержание

Alkulause	5
POHJANMAAN PAPPILAN PIIRISTÄ	6
YLIOPPILASAJOILTA	27
Конец ознакомительного фрагмента.	31

Eliel Aspelin-Haapkylä

Muoto- ja muistikuvia I

Alkulause

Kirjailijalle ovat pienetkin kirjoitukset niin sanoakseni elämäntapahtumia, ja jostakin itsensä säilyttämistä hän toisinaan kuvittelee niiden ansaitsevan pitempää olemassaoloa kuin syntymis- tai ilmestymispäivä, jos ne näet piilevät jonkun aikakautisen tai tilapäisen julkaisun kätöksessä. Minussa tämä kuvittelu on kohdistunut varsinkin kirjoituksiin, joiden aineella lienee jonkinlaista kansallista ja sivistyshistoriallista merkitystä. Siinä selitys näiden "muoto- ja muistikuvien" esiintymiseen.

Ylipäätään nojaa kaikki mitä olen kirjoittanut todellisuuteen. Niin on laita niidenkin kuvaelmien, joilla kokoelma alkaa, ja senvuoksi olen ottanut nekin mukaan. Huolimatta "kaunokirjallisesta" esitystavasta on niidenkin arvo – jos näet niillä mitään arvoa on – sivistyshistoriallista laatua, ja ne puolustanevat paikkaansa senkin tähden, että varsinaiset kertojamme eivät vielä ole kääntäneet huomiotaan Pohjanmaan pappilaelämään.

Useat tämän ensimmäisen sarjan kuvaelmista ovat syntyneet noin 40 vuotta sitten, toiset nojautuvat enimmäkseen yhtä vanhoihin muistiinpanoihin; ainoastaan kahta viimeistä, tänä vuonna laadittua varten olen omien muistelmieni ohella käyttänyt muitakin lähteitä. Rauhalampi elokuulla 1911.

Eliel Aspelin-Haapkylä.

POHJANMAAN PAPPILAN PIIRISTÄ

Ylioppilaan sisar

Tunnetko ylioppilaan sisaren? – Epäilet vastata, eikä se ole ihme. Ainoastaan se, joka on taikka on ollut ylioppilas ja jolla on sisar, tuntee hänet, eikä aina silloinkaan; mutta jos joku toinen, ilman tarpeellista opastusta, on hänet tuntevinaan, niin täytyy hänen toden totta olla täysi Dickens huomaamaan varjossa piilevää, rakastettavaa hyvää taikka puhua perättömiä. Olisin onnellinen, jos seuraava esitys saisi toisen tai toisen, joka ei ole mikään Dickens, kiinnittämään huomionsa miellyttävään olentoon.

Hän on oiva, kelpo tyttönen – jotenkin muitten samanlaisten näköinen. Onko hän kaunis vai ruma, on yhdentekevä; mutta olkoon vaikka miten kaunis, niin hän on siitä tietämätön. Edelleen on merkille pantava, että ylioppilaalla, jolla on semmoinen sisar kuin tässä on puheena, harvoin on ylhäinen ja loistava koti. Perhe voi asua kaupungissa yhtä hyvin kuin maalla, mutta ei ole koskaan kaupungin johtavia. – Ennenkuin veli on ylioppilas, on kiltin tytön ainoa ajatus ja unelma nähdä hänet semmoisena.

Nyt juuri veli tekee lähtöä suorittaakseen ylioppilastutkinnon. Kuinka lumivalkeat ovatkaan paidat ja kaulukset, jotka sisar itse on ommellut ja merkannut! Kuinka huolellisesti ne onkaan pantu kapsäkkiin muiden vaatteiden kanssa! Kuinka komeat ovatkaan tohvelit – saattaisi luulla, että ovat aiotut jonkun kreivin jalosukuisia jalkoja varten! Kuinka monta onnentoivotusta kätkeekään suloinen tyttö vaatteiden laskoksiin! Näkisitpä sitte kuinka veli kääritään isän vanhaan ylioppilaskaprokkiin, jonka hiat ovat ahtaat kuin nälkävuodet, mutta joka on taatusti oivallinen pitkillä matkoilla. Isää ja äitiä hän ei päästä lähellekään, kun hänen on tarkastettava miltä näyttää – etäämmältä katsoen – uusi matkalaukku, jonka hän on ripustanut nuoren herran kaulaan. Jos olisit saapuvilla, en epäile että sinua haluttaisi suudella sievää, vallatonta olentoa.

Samassa on hyvästijättöhetki käsissä. Sisaren "hyvästi" muistuttaa merkittävästi sitä, jonka hän muinoin lapsena lausui äidilleen eräänä jouluaamuna, kun äiti lähti kirkkoon ja hänen, pakkasen tähden, täytyi jäädä kotia, vaikka koko vuoden oli kuvitellut iloa nähdä joulukynttilät kirkossa. Mutta nuori herra rientää ulos, hyppää rattaille ja viimeisen kerran heilautettuaan lakkiaan hän tarttuu piiskaan, ja kotihevonon, joka on vievä hänet ensimmäiseen kievariin, lähtee semmoisella vauhdilla, että portinpieli on vaarassa tulla temmatuksi mukaan matkalle. Hei, kuinka siinä mennään! – Ensi hetkinä tuntuu kyllä outo painostus lähtijän sydämellä, kun hän huomaa olevansa yksin ja näkee toisen tutun esineen toisensa perästä tien varrella jäävän taakseen ja vihdoin kaiken olevan uutta, tuntematonta; mutta pian se tunne haihtuu ja loistavan päämäärän tähden hän ei enemmän muista kotia kuin portinpieli tiesi kohtalosta, josta se oli pelastunut. Mutta unohdettu sisar on seisonut ja katsonut tielle päin, niin kauan kuin veljeä vähääkään on näkynyt, jopa vähän kauemminkin. Sitte hän on pujahtanut kamariinsa, ja ole varma siitä, että hän siellä on itkenyt aika lailla. Ohimennen sanoen olen usein miettinyt ja kysynyt, miksi hän itkee niin paljon, pikku ystävämme näet (käytän tätä nimitystä, sillä en voi muuta ajatella – oman itsemme mukaanhan me arvaamme muitten mielen – kuin että sinä niin mielelläsi kuin elät toivoisit tuota kilttiä olentoa ystäväksesi) hän itkee ei ainoastaan kun luulee itsellään olevan surun aiheutta, niinkuin esim. tänä päivänä, vaan myöskin ilosta. Turhaan olen kuitenkin sitä kysynyt, olen vain huomannut, että hän varmaankin olisi vähemmän rakastettava, jollei hänen silmissään koskaan kyyneleet kimalteleisi.

Ei hän sentään saa kauan itkeä. Äidin ääni häntä kutsuu, ja jälleen hän käy käsiksi tuohon työhönsä, joka kantaa niin vähän näkyviä hedelmiä. Väsymättä hän on äitinsä apuna keittiössä ja muualla. Ensin tyttöparka vielä on hieman surumielinen, mutta äidin sangen

opettavaisesti luennoidessa "ihmisen kohtalosta", "elämän vakavuudesta", kuinka "eronhetki on tervetuliaishetken välttämätön edelläkävijä" j.n.e. ystävämme katse alkaa valostua, jollei äidin sanojen vaikutuksestakaan, sillä niitä hän – paha kyllä – on vain toisella korvalla kuunnellut, niin sitä enemmän salaisista ajatuksista. Hän näet miettii, kuinka hänen veljensä on herättävä huomiota ja suosiota, onpa hän niin kaunis, kelpo poika, ja neuuloessaan hänelle hän pari kertaa on pistänyt sormeensa, mikä, niinkuin jokainen tietää, erehtymättömästi ennustaa että siitä "pidetään", jolle työ tehdään. Ja niin hän taas tulee hyvälle tuulelle, hän hyräilee pikku laulujaan, ja työ sujuu kuin leikinteko.

Kas tuossa pistäytyy pieni kerjäläispoika sisään keittiön ovesta. Paikalla ystävämme kysyy, oliko matkustava herra tullut vastaan tiellä, ja kun poika myöntää, hän tiedustelee, oliko herra näyttänyt iloiselta, lauloiko hän, oliko nyökäyttänyt päätä y.m.s. Ja nyt, sen vakuutan, ei olisi ollut hulluimpaa olla pojan asemassa, sillä lähtiessään hän oli tyytyväisempi ja oli syönyt itsensä kylläisemmäksi kuin moni köyhä ylioppilas, joka syö päivällistä "porttöörillä" sekä aamuin ja illoin kuivaa ruokaa – jos sattuu olemaan. Evääksi hän oli saanut voileivän juustoviipale päällä. Tiedätkös ehkä maukkaampaa? – Ennenkuin eroamme kerjäläispojasta, saanen huomauttaa omituisesta seikasta, jota mielelläni epäilisin, jollen olisi päässyt asian perille mitä huolellisimpien ja tarkimpien havaintojen kautta, minä tarkotan, että hän, tuo omapäinen ystävämme, antaa mieluummin ja runsaammalla kädellä pojalle, joka pyytää, kuin tytölle.

Nyt hän on niin iloinen, hän halua isää ja äitiä, ja koti on valoisa ja riemullinen. Onnellinen hän itse on ja niin kaikki, jotka hänen näkevät. Ja ehtoolla hän rukoilee Jumalaa vanhempiansa, veljensä ja kaikkien ihmisten edestä, ja yöllä hän unessa näkee veljensä niin oppineena ja ylhäisenä herrana kuin mielikuvituksensa konsanaan kykenee.

Elämä alkaa jälleen hiljaista kulkuaan. Ystävämme ainoa huvitus ovat hänen kukkansa, joita hän kastelee ja hoitaa niinkuin ne olisivat pienokaisia lapsia, millä punainen, millä sininen, millä valkoinen pää. Ja kiitollisuudesta ne kasvavat ja tuoksuvat aivan ihmeellisesti. Kerran viikossa, tiistaina, postilaukku tulee. Kirjeet, joissa on Helsingin postileima – en luule että mitkään kirjeet voivat olla tervetulleemmat. Ne luetaan ensin ääneen isän ja äidin kuullen ja sitten yksinäisyydessä. Sanomatkin luetaan tavallista tarkemmin – onhan se luonnollista – ja eräänä päivänä ystävämme näkee veljensä mainittuna muitten joukossa, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon! Nyt nousee riemu korkealle. Isäkin, miten onkaan luonnostaan vakava, pyytää hymysuin nähdä lehteä. Äiti pitää silmällä isän eleitä, mutta uuden ylioppilaan sisarella on taas jotakin kyneleentapaista silmissä ja kuitenkin hän laulaa ja hyppelee niin vallattomasti, että äiti pyytää häntä varomaan kukkaruukkuja pöydillä. Ja samassa pistää tytön päähän, ettei kukkia tänään vielä oltukaan kasteltu, juosten hän noutaa vesikannun, ja kyllä kukat nyt saavat liaksikin juoda, mutta ei se haittaa, kun ei vain usein niin tapahdu. – Sitte kun tunteet ovat vähän tyyntyneet, äiti tyttärensä kanssa neuvotellen päättää, että huomenna aamupäivällä on toimeenpantava komeat kahvikutsut, ja viipymättä ryhdytään valmistuspuuhiin. Äidin ystävät kutsutaan, poikkeuksetta, kuulemaan tärkeätä uutista, arvokkaita rouvia ja kunnioitettavia vanhoja, naimattomia rouvasihmisiä.

Seuraavana päivänä klo 1/2 11 ovat kaikki kutsutut jo saapuneet ja tervehdityt. Ystävämme asiana on kahvin keittäminen, ja se joka näkee hänen punaposkisena seisovan kyökkitakan edessä älyää kohta, ettei kukaan osaa keittää parempaa kahvia kuin hän, ja sen todistavat vieraatkin yhdestä suusta, nuo arvokkaat ja kunnioitettavat rouvat ja rouvasihmiset. Kahvileipäkin on harvinaisen hyvää ja aivan tuoretta – sen näet on varhain aamulla leiponut se sama, joka myöhemmin keitti kahvin. Entäs, kuinka nyt kielet liikkuu! Mikä myötätunto hehkuukaan arvoisien naisten silmissä emännän laskiessa toista kuppia kahvia, sitte kun hän todistaakseen antamansa suullisen tiedon oli lehdestä lukenut julki iloisien ilmoituksen, joka tämän juhlallisen tilaisuuden aiheuttanut oli. Yksi rouvista istuu kuitenkin mykkänä ja alakuloisena. Hänelläkin oli muinoin poika, joka oli hänen elämänsä lohtu ja toivo, mutta poika petti äidin toiveet, ja sentähden hän ei enää koskaan ole iloinen. Kiltti ystävämme pitää aika paljon kahvista ja ottaa osaa seuraankin, vaikka hän on harvasanainen – olematta sentään

alla päin. Hän istuu enimmäkseen alakuloisen rouvan vieressä ja antaa hänelle täysimmän kupin sekä pyöreimmät ja maukkaimmat kakut.

Helppo on aavistaa kuinka lyhyet syyspäivät venyvät pitkiksi rakastettavan ystävämme odottaessa lyyrylakkista veljeään. Kuinka miehekkääksi hän liekään tullut, hän ajattelee itsekseen, kuinka hauskaa onkaan olla kävelemässä hänen kanssaan, hänen, jonka käytös ja ryhti ovat niin somia, ilman että hänessä huomaa mitään teeskenneltyä. "En voi kärsiä teeskenteleviä herroja ja kaikkein vähimmin teeskenteleviä ylioppilaita. Kun kävelen hänen kanssaan, on kohta nähtävä, että hän on ylioppilas, vaikkei hänellä olisikaan lyyryä lakissa." Eikö hän ole kelpo, tuo kiltti tyttö, noin ajatellessaan?

Jouluksi hän on tuleva – ja eräänä iltana, pari viikkoa joulun edellä, kuuluu aisakellon ääni lähestyvän, jopa tulevan pihalle, ja kohta sen jälkeen ryntää sisään nuori mies, joka riisumatta päällystakkia (se muistuttaa ihmeesti erästä tuttua vanhaa ylioppilaskaprokkia) ja ilman mitään edelläkäypää perustelua syleilee ensin vanhaa rouvaa sohvassa, sitte vanhaa herraa nojatuolissa ja viimein hän – meistä, jos olisimme siellä olleet, hyvin kiusallisella tavalla – suutelee sen nuoren punaposkisen tytön ruusuhuulia, joka on istunut äitinsä rinnalla, mutta on hypähtänyt ylös päästään kimeän huudon, mikä saattoi yhtä hyvin merkitä riemua kuin pelkoa. Tyttö ei kuitenkaan näy sitä ollenkaan paheksuvan, vaan ryhtyy, välittämättä herran kohteliaasta vastustelemisesta, suurella kätevyydellä aukaisemaan hänen matkavyönsä solmua, ja näkyviin tulee uljas, reipas nuori mies kiiltävä lyyry lakissa, joka yhä on päässä. Eikä hän ole kukaan muu kuin se, jota koko syksyn on odotettu ja jonka kunniaksi eräänä päivänä oli ollut suuret kahvikutsut – kuluneen ajan merkkitaupauksia hiljaisen talon historiassa.

Sisar ei väsy katsomaan veljeänsä ja tulee entistä iloisemmaksi, kun tämä tunnustaa, että hänellä usein on ollut ikävä Helsingissä ja että oli *niin* hauskaa jälleen olla kotona. Tänä iltana juodaan teetä, mikä on tapana ainoastaan silloin, kun on vieraita taikka muutoin joku erinomainen tilaisuus, niinkuin nyt! Isä laskee vähän rommia teelasiinsa, jonka hän asettaa matkan päähän pöydälle. Ja nyt on uutisten aika! Isä haluaa kuulla rautatiestä, uusimpia valtiollisia juttuja, joita ei panna sanomiin, viertotiestä (jommoista paraikaa tehtiin pääkaupungin tienoilla) y.m. y.m. Äiti tiedustelee minkälaista ruokaa oli tarjottu siinä paikassa, missä poika oli asunut, hän on näet kohta huomannut, että tämä oli laihtunut. Sisar ei kysy mitään, vaan ainoastaan kuuntelee; mutta kun illallinen on syöty ja isä, väsyneenä enempiä kysymään (semminkin kun poika näyttää olevan yhtä perehtymätön kulkuneuvo- kuin valtiollisiin asioihin), on huomannut ajan tulleen etsiä lepoa ja hyvässä järjestyksessä poistunut äidin seurassa, joka jälkimäinen varottaa nuoria liian kauan valvomasta, silloin tulee hyvän sisarenkin vuoro kysellä, ja veli saa kertoa, oliko hän nähnyt Topeliuksen, oliko hän herttainen, minkälaisia olivat nykyään naisten päällysvaatteet, oliko hän nähnyt kenraalikuvernöörin ja hänen rouvansa, eikö ollut kauhean hauskaa teatterissa, oliko Pacius miellyttävä, hän, joka oli säveltänyt Kaarle kuninkaan metsästyksen, oliko Helsingissä paljon ylioppilaita ja maistereita, mikä oli nykyään tavallisin tukkapukumuoti, miltä se vapaaehtoinen palosammutuskunta näytti, käyttivätkö naiset todella semmoisia shinjongeja ja kahden kyynärän pituisia laahustimia kuin sanomissa kerrottiin y.m. y.m. Mahdotonta on luetella kaikki, mikä herättää hänen mielenkiintoansa, mahdotonta sanoa kuinka kauan hän olisi jaksanut kuunnella, jollei veli väsyneenä matkastaan olisi kaivannut lepoa. Mutta kun armas tyttönen tulee kamariinsa, hän ei enää ajattele mitä on kuullut, vaan kiittää Jumalaa, joka on antanut hänelle niin kelpo veljen, ja rukoilee, että hän tekisi hänen veljensä onnelliseksi.

Iloinen on seuraava aika. Kuinka usein istuvatkaan veli ja sisar syventyneinä keskusteluihin, joissa luottavaisesti julkilausuvat toisilleen ajatuksensa milloin mistäkin, joka heidän mieltään kiinnittää. Sinä, joka olet taikka olet ollut ylioppilas ja jolla on ollut rakastettava, viaton sisar uskottuna, oletko koskaan tunnustanut tai edes itsekseksi ajatellut, kuinka paljosta siitä hyvästä ja kauniista, joka sinulla ehkä on mielessäsi ja tunteissasi, sinun on kiittäminen seurustelua hyvän uskollisen sisaresi kanssa? Oletko koskaan kohdannut vähemmän itsekästä rakkautta, oletko saanut

parempaa tarkottavia neuvoja kuin sisareltasi – äitiäsi lukuunottamatta? Et koskaan! Jollet sitä tunnusta, olet kiittämättömin olento, jota konsanaan maa on kantanut.

Mutta iloinen aika on niin lyhyt. Veljen on jälleen matkustaminen. Ja jos hän palaakin kevään tullen, niin hän kuitenkin ei viivy kauemmin kuin kesä viipyy – eikä se tottakaan ole kauan. Ja vuodetkin menevät toinen toisensa perästä. Yhtä iloinen sisarparka sentään on joka kerran, kun veli tulee, mutta jos mahdollista entistä surumielisempi joka kerran, kun hän uudestaan lähtee kotoa. Jäävä ei voi työntää luotaan sitä ajatusta, että pian veli matkustaa viimeisen kerran enää palaamatta. Ei hän myöskään voi olla huomaamatta, että mitä useampi vuosi kuluu, sitä vähemmän näyttää veli kaipaavan kotia ja sen hiljaista viihdytystä. Hän huomaa sen, vaikka hän mielellään luulee erehtyneensä. Voi, miksi hän ei kirjoita? Pieni kirje silloin tällöin olisi niin tervetullut kiltille sisarelle. Ei, hän on jo joutunut virkamieheksi ja hänellä on niin paljon työtä, ettei ole aikaa ylimääräiseen kirjeenvaihtoon. Hän ei tiedä, kuinka usein hänen sisarensa on puhunut hänen puolestaan, kun hän ensimmäisinä ylioppilasvuosinaan eli huolettomasti, ja isä oli suuttua kirjeistä, joissa poika alinomaa puhui huonoista raha-asioistaan. Hän ei tiedä, kuinka usein sisar on käyttänyt pieniä varojaan, jotka oli saanut omiin tarpeisiinsa, hankkiakseen hänelle jotain semmoista, jota hän tiesi veljen toivovan itselleen. Hän ei tiedä, kuinka häntä on rakastettu ja vieläkin rakastetaan. Hän ei tiedä, sillä jos hän sen tietäisi, niin hän ei voisi olla niin kiittämätön ja huonomuistinen.

Sisar sitävastoin ei unohda. Toisinaan hän onkin surumielinen, mutta ei hänellä ole paljon aikaa suremiseen, sillä isä ja äiti ovat vanhoja ja tarvitsevat häntä, joka on heidän ainoa ilonsa ja lohdutuksensa.

Mutta vanhat kuolee

Veli, joka jo on naimisissa, tarjoo sisarelleen asunnon luonansa; mutta mieluummin muuttaa tämä raamattunsa ja kukkiensa kanssa pieneen tuparakennukseen, joka ei ole etäällä hänen entisestä päivänpaisteisesta kodistaan, mutta kuitenkin lähempänä kirkkoa ja puiden varjostamaa kirkkomaata, missä isä ja äiti lepäävät. Hän tahtoo asua niin lähellä voidakseen joka päivä rukoilla siellä ja koristaa rakkaita hautoja kukilla ja vihreällä. Muutoin hän jakaa rakkauttaan kukkasilleen ja köyhille lapsukaisille, joita hän opastaa rakastamaan Jumalaa ja hänen luomakuntaansa. Aina kun pistäydyt hänen luonaan, näet jonkun tai useamman pienokaisen istuvan kukkasien keskellä. Katso, kuinka he tarkkaavasti kuuntelevat hänen sanojaan ja kuinka luottavaisesti heidän katseensa seuraa hänen liikuntojaan. Niinhän sentään on, että hyvä ihminen yhtä varmaan kuin hän ei viihdy ilman rakastavia sydämiä ympärillään, yhtä varmaan aina vetääkin semmoisia puoleensa. Ani harvoin hänelle viesti saapuu veljeltä, mutta silti hän ei rukouksissaan häntä unhota. Ja niin hän elää rauhallisia ja onnellisiakin vuosia, ja kun hänet vuorostaan viedään tuonne isän ja äidin rinnalle lepäämään elämän päivänpaisteen ja itkun vaihtelusta, peitetään hänenkin hautansa kukilla, joita kaipauksen kyneleet ovat kastaneet. Ja vaikka yksinkertainen puuristi pian lahoo ja kaatuu – mitä siitä! Siitä hyvästä, jonka ylioppilaan sisar on vaikuttanut, hän ei kuitenkaan ole luettava "hyödyttömiin maan päällä".

Tämä kuvaus on ensimmäinen julkisuudessa esiintynyt kirjallinen kokeeni – se ilmestyi Aug. Schaumanin toimittamassa Hufvudstadsbladetissa 5/3 1868 – ja sentähden olen tässäkin sen ensimmäiseksi asettanut. Muutoin jokainen sanomattakin huomaa, että se on menneen ajan tuote – naisylioppilaan kannalta kerrassaan esihistoriallinen! Aikoinaan sillä oli jommoinenkin menestys. Schauman oli pannut sen ohelle seuraavan muistutuksen: "Kiinnitämme lukijaimme huomiota

tähän hienosti ja lämpimästi piirustettuun pieneen luonnokseen, jonka olemme vastaanottaneet tuntemattoman kädestä", ja lähetti vasta-alkajalle 30 markkaa tekijäpalkkiona, ja niillä minä, tapauksen muistoksi, ostin Fred. Cygnaeuksen runoelmat, joita tuskin enää kukaan ostanee; edelleen kuulin Paciuksen konsertin harjoituksissa neitosten keskenään kuiskaavan: "Tuo se on, joka on kirjoittanut 'Ylioppilaan sisaren'" (luulen E. Nervanderin ilmiantaneen minut!); ja vihdoinkin minulle välitettiin tervehdyksiä Runebergin ja L. Stenbäckin kodeista: kummallekin runoilijalle kuvaelma oli ääneen luettu, ja kumpikin oli suvainnut lausua tyytyväisyytensä sen johdosta. Jälkimäinen oli kumminkin aivan oikein huomauttanut, että niin kelpo tytön olisi pitänyt joutua naimisiin – ja silloin, lisään itse, olisi nykyaikaisesta lukijasta arvatenkin liian sentimentaalinen loppu jäänyt pois. Tämä menestys ei kuitenkaan minuun mitään mainittavaa vaikutusta tehnyt, sillä, vaikka sepitin runojakin, joita ystäväni Kaarlo Bergbom (vastoin tahtoani vieden niitä muutamia Kirjalliseen Kuukauslehteen painettavaksi) rakastettavan sukkelaasti sanoi "puolikypsiksi mansikoiksi", en koskaan ole kuvitellut olevani runoilija. Mutta semmoinen ihminen on, että tuollaiset pikku seikat, jotka tietenkin ensi hetkellä ovat vähän imartelevia, säilyvät muistissa elämän läpi. 1911.

Jouluaatto ja – aamu

I

Taivas oli pilvessä, ja ilma oli lauhkeampi kuin koko menneellä viikolla. Varhain olivat lapset heränneet, mutta kumminkin olivat rengit sitä ennen lähteneet halkometsään. Kuinka tuskallista! Muistavatkohan tuoda joulukuusta, kun ei heitä enää tänä aamuna siitä muistutettu? Olihan siinä aihetta levottomuuteen, jota muutenkin yleinen häiriö talossa oli omansa enentämään. Tosin oli jo eilen lattiat pesty, matot piesty, hopeat, posliinit ja lasit kirkastettu ja sievästi kaappeihin järjestetty, edelleen oli kinkku keitetty ja lipeäkala huomattu kyllin löyhäksi; mutta paljon oli vieläkin hääräämistä. Kynttilät olivat asetettavat jalkoihinsa, huonekalut puhdistettavat pölystä, ryynit pantavat tulelle, tortut leivottavat, ja kuka ties mitä vielä. Isälläkin oli nähtävästi erittäin tärkeitä tehtäviä. Hän oli ottanut avaimen ovestaan, eikä päästänyt ketään sisään. Lapset, jotka usein kävivät katsomassa, oliko avain jo suulla, tunsivat lakanhajun pistävän nenäänsä ja kuulivat piirongin avaimien helisevän – arvattavasti isä otti laatikoistaan tai kätki niihin jotakin, olisiko ollut joululahjapaketteja!

Kaikki tämä enensi lasten rauhattomuutta – henkistä näet, mutta eivät he tänä päivänä saaneet ruumiillistakaan lepoa. Sen mukaan kuin huoneet tulivat siivotuiksi, karkotettiin heidät toisesta toiseen, jotteivät vetäisi mattoja myttyyn taikka muuten aiheuttaisi uutta vaivaa. Vihdoinkin he pakomatallaan saapuivat keittiöön, jossa äiti ja isosisar askaroivat. Täällä he vasta sopimattomia olivatkin!

Iso sisar leipoi paraikaa torttuja. Hän kaulasi keltaisen taikinan tasaiseksi levyksi, jonka sitte leikkasi kohtalaisiin neliöihin. Keskelle jokaista neliötä hän laski pienen lusikallisen hilloa; sen jälkeen hän veitsellään halkaisi neliöiden kulmat, ja kun hän nyt käänsi joka toisen taikinaliuskan hillon ylitse, jäi kuhunkin torttuun neljä kärkeä, josta se sai tähden muodon. Nämä torttutähdet järjestettiin riveihin rautapellille ja pistettiin uuniin paistumaan. Kovasti oli hilloastia enentänyt lasten levottomuutta, mutta korkeimmilleen se nousi, kun ensimmäinen pellillinen vaaleanruskeita torttuja otettiin uunista ja hyvä haju pisti heitä nenään. – "Äiti, saanko maistaa? äiti, saanko yhden ainoan?" pyysivät lapset vesi suussa, kädet ojossa. – "No, täytyyhän teidän saada, jos kohta lähdette pois tieltä." – "Kyllä, kyllä, hyvä äiti!" hokivat lapset. Torttu kädessä he nyt olivat lähtemäisillään pihalle – ainoa

turvapaikka tätä nykyä – kun äiti käski heidän mennä kutsumaan Maria tätiä viettämään jouluiltaa pappilassa. Kuinka hauskaa, nyt oli heilläkin tähdellinen asia toimitettavana, eikä aikaakaan niin olivat jo matkalla.

Kun lapset palasivat, oli pitkä päivä jo kulunut siihen asti että päivällispöytä oli katettu. Rengit olivat jo tulleet metsästä, mutta joulupuuta ei näkynyt! Se seisoi vielä lumisena metsässä. Oli käynyt, niinkuin peljätty oli! Voi onnettomuutta! Ruokahalu hävisi kuin tuuleen; kohta paikalla oli mentävä metsään joulukuusta noutamaan. Heti, heti, ettei suinkaan myöhästytäisi. Miehiä lehmihakaan. Etunenässä astuu pitkin askelin uljas Väinö, hänen jälestään tulee Matti kirves olalla, ja viimeisenä, koettaen pysyä toisten kintereillä, Selma – totta puhuen ilman äidin täyttä lupaa, sillä hakatie oli vielä tukossa viimeisen pyryilman jälkeen, joten kastuminen ja vilustuminen uhkasi. Väinön käskystä Matti kaatoi usean kuusiraukan, joka samassa huomattiin kelvottomaksi, ennenkuin hyvä ja mukava löydettiin. Suuressa saatossa se vedettiin taloon, ja lystiä oli lasten juosta polkua, johon havut uursivat hienoja vakoja. Mutta kun sitte joulupuun jalka ankaralla hälinällä oli haettu vintiltä, kun päreet, joiden tuli kannattaa kynttilöitä, oli puunrunkoon ja oksiin kiinnitetty – se työ tapahtui väen tuvassa – ja joulupuu kannettu sisään, saliin puettavaksi, kun, sanon minä, kaikki tämä oli tehty, oli lasten puuha lopussa, ja joutilaisuuden ikävyys sekä odotuksen levottomuus alkoi heitä jälleen piirittää.

Vanhemmat siskot koristivat joulukuusta lukitun oven takana. Ainoa osa, mikä salaisesta huvista tuli nuoremmille, oli se, että silloin tällöin saivat oven raosta pistää sisään milloin lankakerän, milloin muuta tarpeellista. Isän kamariin oli kulku nyt esteetön, mutta isä kirjoitti saarnaa huomispäiväksi, eivätkä lapset sentähden sielläkään viihtyneet. Huoneet olivat kaikki juhlallisessa siivossa. Joku salainen tunnelma vaati vaitioloa, oli hiljaista kuin lukutunnilla, mutta ei menneen joulun hupaisinkaan satu- tai kuvakirja enää kelvannut. Voi näitä ikäviä odotuksen hetkiä!

Lyhyen talvipäivän hämärä oli ehtooksi vaihtunut. Silloin tuotiin sana, että sauna oli valmis. Sepä hauskaa. Sinne riennetään halusta, sillä onhan se viimeinen pykälä ennen kynttiläin sytyttämistä, se on ennen joulun alkua. Punaposkisina, kiherätukkaisina lapset palaavat saunasta. Arkivaatteet riisutaan, pyhävaatteet puetaan ylle, ja nyt oli lasten ainoastaan hetkinen odottaminen keittiökamarissa.

Ykskaks! salin ovi aukeaa! Lapset juoksevat sisään, mutta pysähtyvät samassa ja seisovat hämmästyneinä huikaisevassa valossa. Keskellä lattiaa valkoisen lakanan päällä on joulupuu loistavine kynttilöineen, houkuttelevine hedelmineen. Pöydilläkin palaa kynttilöitä ja takassa rätisee iloinen valkea. Joka salin nurkkakin on valaistu kuin päivällä, ja jos akkunasta katsoo ulos, näkee sielläkin joulupuun, valkean takassa, kynttilät pöydällä, iloisia lapsia, iloisia vanhempia. Hurraa, joulu on tullut!

Maria täti istuu, milloin lie tullutkaan, tavallisella paikallaan pöydän ja korkean seinäkellon välillä. Hänelle tarjotaan ensin teetä, vaikka hän aina kursailee vastaan, sitten isälle, joka piippu suussa istuu keinutuolissa, sitten äidille, joka istuu sohvalla puhutellen Maria tätiä. Lapsille tuodaan teelauta, jolle äiti on pannut monenlaisia makeisia, läjän kullekin. Ensin lapset vähän ujostelevat, ihmetellen käydessään joulupuun ympäri. Mutta ei aikaakaan, niin alkaa ujous haihtua, he kotiutuvat, ja valloilleen nousee ilo, kun isän mentyä huoneeseensa eriskummainen suhina ja rapina kuuluu ja iso paketti moksahuttaa Väinön eteen. Samassa isä jo palaakin saliin ja totisena, niinkuin ei mitään tietäisi, hän lähestyy lapsia, jotka myttyä katselevat ja kääntelevät. "Herra maisteri in spe, pikku Väinö, omistaa tämän", isä lukee. – Väinö oli tavalla tai toisella saanut aavistusta tuon arvonimen merkityksestä ja määrännyt sen saavuttamisen elämänsä päämääräksi. – Vapisevin sormin, hämmästynein katsein maisteri repii mytyn auki, ja siitä tulee näkyviin hevonen, niin sievä, niin virkku, ettei sen vertaa oltu nähty. Ihmetellen hän katselee harjaa, joka valuu vasemmalle puolen kaarevaa kaulaa, ja silmiä ja hienoja jalkoja. Suuri oli Väinön ilo, hän tuskin huomasikaan, että hevonen oli puusta!

Mutta suhisten ja rapisten lentelee lattialle toisia myttyjä. Pikku sisar saa suuren, sinisilmäisen, keltatukkaisen, punaposkisen vauvan, joka oli oikein paalipuvussa. Vanhin veli, Johannes, ylioppilas

arvoltaan, sai lämpimän, villaisen matkavyön; iso sisar leninkivaatteen ja vihkosen nuotteja, isä silmälasikotelon, jonka kanteen oli helmistä kudottu punainen ruusu – varmaankin pikku Selman ensimmäinen taidonnäyte – j.n.e. Maria täti kellon juurella sai kopallisen erinomaisen hienoja, valkoisia villoja, joista hän pitkällä talvipuhteilla kehräsi hienompia lankoja ja kutoi pehmeämpiä sukkaa kuin kukaan muu koko seurakunnassa.

Yht'äkkiä aukeaa eteiseen vievä salin ovi. Mikä kummitus sieltä tulee? Joulupukkiko? Ei, vanha, ikivanha akka kömpii sisään, kantaen sylissä jotain raskasta, harmaaseen saaliin peitettyä. Hän lähestyy Selmaa, joka miltei olisi huutanut pelästyksestä, jollei Väinö ja muut olisi näyttäneet niin levollisilta, niiaa syvästi ja laskee hänen eteensä pienen karitsan, lausuen: "Tämä on Selmalle!" Kas kummaa, se oli oikea elävä karitsa eikä puusta veistetty kuin Väinön hevonen. "Mää, mää", se raukka määki, ja kaikki kokoontuivat Selman ympärille, joka kohta oli siepannut karitsan syliinsä. Akka oli sillä välin pujahtanut ulos, ja astui nyt jälleen sisään – en tiedä mistä syystä selkä paljon suurempana. Nyt hän asettaa Väinön eteen viheriäksi maalatun kelkan. Ensi vilahduksella Väinö huomasi, että kerkalla oli oivalliset rauta-anturat, mutta hän ei ennättänyt niitä ihailla, hän vain katsoa tuijotti vanhaan akkaan ja ratkesi yht'äkkiä huutoon: "Liisapa se on!" Turhaan toiset selittävät, että akka kaikesta päättäen oli joulu-ukon vaimo, joka joskus tänä iltana, jolloin tuhansissa paikoissa oli askaroimista, auttelee miestänsä. "Mitä vielä", Väinö väitti, "enkö minä Liisaa tuntisi!" – "Mää, mää!" sanoo karitsa, ryöpsähtää Selman sylistä lattialle, lankeaa polvilleen, mutta nousee ja juoksee joulupuun alimpain oksien varjoon ja suojaan. "Voi, voi", Selma huutaa, "viekää se raukka, minun pikku omani, viekää se navettaan, se pelkää täällä".

On ilorikas joulu. Saajan ilo on suuri, mutta suurempi sentään antajan. Ristiin rastiin kiitetään. Vaikea on aina tietää, kuka antaja on, varsinkin kun asiaan kuuluu että hän tekeytyy tietämättömäksi. Paras on tehdä kuin Väinö. Hän näet kiittää kaikkia, isää ja äitiä, sisaria ja veljiä, Maria tätiä ja vieläpä palvelijoitakin, jotka syötyänsä keittiössä sianlihaa ja perunoita ja herkullista ryynipuuroa olivat hekin pistäytyneet saliin joulupuuta katsomaan. Nämä viimeksitulleetkin saivat lahjoja, nimittäin jokainen kirjasen sekä sitäpaitsi kukin piioista huivin, kukin rengeistä tupakkakartuusin.

Yhä harvemmin kapsahtivat paketit, mutta olihan niitä lahjoja jo tullutkin. Suurempi paljous ei olisi voinut iloa enentää. Itse ilokin väsyttää. Äidin luvalla lapset nyt saivat poimia hedelmiä, punaisia omenia, mustia luumuja, vaaraimenvärisiä karamelleja joulupuusta, jonka ympärillä tämä ilo oli liikkunut. Selma pani kohta osansa talteen, mutta Väinö ei voinut olla haukkaamatta omenastaan, ennenkuin katsoi soveliaaksi seurata Selman esimerkkiä. Käskettiin ruualle.

Ruokasalin ovella Maria täti taas vähän kursaili, ennenkuin ensimmäisenä astui kynnyksen yli; toiset tulivat jälestä, ja kaikki asettuivat pöydän ympärille, joka tavallisesti oli hyvin yksinkertaisesti katettu, mutta nyt, peitettynä hohtavan valkoisella liinalla, kantoi ylen runsaasti ruokia. Neljä kynttilää valaisi pöydän, ja hopealusikat, kirkkaat lautaset ja varsinkin kristallisokeriastia, jonka äiti muinoin oli saanut isoäidiltä joululahjaksi, heijastuttivat niiden säteitä. Ruoka siunataan ja sitten istutaan, ja ihanaa onkin semmoiseen pöytään istua. Lipeäkala on tavattoman herkullista, riisiryynipuuro niin makeaa, ettei sokeria kaivannut, ja tortut niin onnistuneita, että Maria täti vakuutti niiden olevan parhaita mitä hän eläissään oli syönyt. Ja taisi se ollakin totta. Nuo ennenmainitut kärjet, jotka antoivat tortuille tähden muodon, olivat uunissa käyneet ruskeiksi ja mureiksi, niin että oikein sulivat suussa. Torttujen sydämessä oli, niinkuin tiedämme, hilloa. Vieläkin vesi valahtaa suuhun tuota muistellessa. Kun lapsilla alussa ei näyttänyt olevan ruokahalua, niin se oli torttujen syy. He näet odottivat niitä, ja kun ne oli syöty, noustiin pöydästä.

Mentiin taas saliin. Isä käski lasten koota kaikki käärpaperit pois lattialta yhteen läjään. Sill'aikaa toiset etsivät kukin istuimensa. Puoleksi väkisin Maria täti talutettiin sohvaan, äiti istui leveään, mukavaan tuoliin sohvan eteen, ja isä, sytytettyään piippunsa, tapansa mukaan keinutuoliin. Äiti käski Maijan viedä "pikku sisaren" nukkumaan. Mutta ensin oli hyvää yötä sanottava. Pikku tyttö töpsötti Maijan taluttaessa toisen luota toisen luo sanoen: "hyvätti nyt, hyvätti nyt!" Eikä hän

ollenkaan ujustellut, vaan antoi suutakin jokaiselle, joka tahtoi. Samassa äiti kuiskasi jotain salaa Väinön korvaan. "Ei, ei", Väinö vastasi ääneen, kaikkien kuullen, "kellä nyt olisi uni!"

"Mene nyt", isä lausui isolle sisarelle, "mene pianolle säestämään, niin me tämän ilon lopuksi veisaamme jouluvirren". Selma ja Väinö toivat virsikirjat kaapista. Äidille annettiin isän kirkkovirsikirja, jossa oli niin suurta pranttiä. Isä itse ei tarvinnut kirjaa, hän veisasi virren ulkoa, eikä hän aina veisannutkaan. Toisinaan hän näet vain kuunteli toisia, luoden silloin hellän katseen omaisiinsa ympärilleen; mutta kun hän jälleen yhtyi lauluun, hänen mahtava äänensä kohta esiintyi muitten johtajana. Väinö nojasi isän polveen ja isä piti kättänsä hänen päänsä päällä. Arvattavasti olisi veisuuta ja soittoa vastaan ollut paljon muistutettavaa. Ellei, näet, piano olisi vakavasti pitänyt säveltä, olisi joskus voinut pahoinkin käydä, sillä toisinaan äänet itseksensä horjuivat. Mutta sittenkin kuka tämän soiton on lapsena kuullut, ei hän sitä koskaan unohda, hän tietää ainakin kerran yhtyneensä lauluun, joka kuului tähtiä ylemmälle. Kun virsi loppui, oli Väinö nukahtanut isän polvelle.

Joulupuun kynttilät olivat palaneet loppuun, eikä aikaakaan, niin perhekunta jo lepäsi rauhallisessa unessa.

Ulkona, missä Maria täti pappilan kirkkoreessä lähestyi yksinäistä kotoaan, sää oli seljennyt ja taivaan tähdet säteilivät pyhässä jouluyössä.

II

"Anna lasten nukkua", äiti kuiskasi Maijalle, "ne heräävät itsestään kyllä varhain ennättääkseen kirkkoon; mutta sytytä jo kynttilät akkunoihin!" Molemmat menivät ja lasten kamari jäi jälleen pimeäksi. Vilahduksessa näkyi vain kiharatukkaisia päitä päänalaisilla. Pimeässä väikkyi valoisia unelmia suljettujen silmälautain alla.

Oli jouluaamu.

Kynttilöitä sytytettiin joka akkunaan, ja kauas loisti niiden valo pitkin teitä tervehtien vaeltajia, jotka kirkolle pyrkivät. Himmeänä aamuna iso talo loistavine akkunoineen valaisi ympäristön, vaeltajan silmissä se oli avoin ja turvallinen kuin rehellisen miehen sydän.

Jo kuuli Maija itseänsä huudettavan. Lapset olivat heränneet, ja vilkas liike syntyi heidän kamarissaan. "Mitä kello on? Missä minun vaatteeni ovat, Maija? Ehdimmekö vielä kirkkoon? Miksei Maija ole meitä herättänyt?" kysyttiin yht'aikaa, niin että Maijan oli vaikea kaikkeen vastata. Rauhallisemmiksi tulivat he vasta, kun kuulivat isän vielä olevan kotona. Kiireesti ja iloisesti pukivat lapset yllensä. Tässä puuhassa eivät ajatukset ennättäneet selvitä. Pian toinen toisensa perästä valmistui ja juoksi ulos kamarista.

On jouluaamu! Outo hiljaisuus vallitsee kaikkialla, vaikka äidillä, isolla sisarella ja Liisalla onkin paljon askaroimista saadakseen kaikki niin toimitetuksi, ettei kenenkään sen vuoksi tarvitsisi olla kirkkoon menemättä. Ilo on lasten sydämissä, vaan eivätpä he tiedä, mikä heidät totisiksi tekee. Eivät tiedä, onko siihen syynä tuo alakuloinen joulupuu, joka vielä seisoo keskellä salin lattiaa loppuun palaneine kynttilöineen, vai isäkö, joka kamarissaan hyräilee jouluvirttä. Nurkassa olivat pakettipaperit paikallaan. Pianolla ja pöydällä nähtiin joitakuuta joululahjoja. Kaikki muistutti iloista iltaa; mutta muisto vain enensi tuota salaista tunnetta, joka ihmisistä tavallisen mielen karkottaa.

Kimeitä kulkusia kuului ulkoa. Lapset katsoivat ulos akkunasta, mutta muuta eivät nähneet kuin omien verevien kasvojensa hahmot.

Isä teki lähtöä kirkkoon. Isot turkit oli hän pukeutut päällensä ja myhäillen hän sanoi jäähyväiset lapsille. Sinne jäivät nyt lapset yksinänsä isän kamariin, jossa kuitenkin pian rupesi heille ikävältä tuntumaan, kun isä oli poissa. Kirkkoon, kirkkoon he haluavat, sinnehän jokainen tänä aamuna rientää.

Jo olivatkin toiset valmiit lähtemään. Täysi työ oli äidillä ja isolla sisarella saada lapset ottamaan kylläksi vaatteita yllensä, etteivät kirkossa vilustuisi. He katsoivat näet äidin varovaisuuden kokonansa liialliseksi. Äiti ja Johannes istuivat toiseen rekeen, iso sisar Väinön ja Selman kanssa toiseen.

Ainoastaan pikku sisar nukkui vielä makeata unta, josta häntä ei suinkaan saanut herättää. Maija jäi hänen hoitajaksensa ja kodin vartijaksi.

Hauska oli matka kirkolle jouluaamuna. Virkut olivat hevoset; keveästi luistivat reet sileällä tiellä; kulkuset kimeästi soivat. Metsä molemmin puolin tietä lepäsi pimeässä varjossa; mutta tähdet taivaalla tuikkivat, ja valkoinen lumi tiellä ja tien vieressä valaisi himmeästi kuljettavaa rataa.

Samassa jo metsä loppui. Joka akkunasta koko kirkonkylässä näkyi loimoava takkavalkea. Käyden ajettiin kirkkomäkeä ylös. Siinä voi jo kirkon akkunoissa erottaa joka kynttilän erikseen ja korkea torni hämötti tahdikasta taivasta kohden.

Jumalanpalvelus oli jo aljettu, kun astuttiin kirkkoon. Äiti tahtoi Väinöä istumaan kanssansa penkkiin; mutta vaikka kirkossa oltiin, pani Väinö vastaan. Oikealla puolen käytävää, jossa muut miehet istuivat, piti hänenkin istua ja uskaliaasti seurasi hän Johannesta, jättäen naiset omaan huomaansa.

Ensin tietysti katsottiin, ja paljon oli täällä katsomista. Satoja kynttilöitä alttarilla, kruunuissa, saarnastuolilla ja penkkien väliseinillä. Hauskaa oli katsella, kuinka akat ruskeilla sormillaan niistivät kynttilöitä niin levollisesti, kuin ei valkea polttaisikaan. Lukkari veisasi suu auki ankaralla äänellä, mahtavasti johtaen miesten vakavia, höriseviä, sekä vaimoväen heleitä, kimakoita ääniä. Erään vanhan akan – siltä ainakin kuului – kimeä ääni erisi pistävästi toisista, ja tavantakaa Väinö käänteli päätänsä kuullakseen, mistä tuo ääni oikeastaan mahtoi tulla. Penkeissä istui monta hyvin tuttua ja käytävilläkin seisojia lapsia vanhempinensa, nojaten penkin seiniin. Juuri keskellä kirkkoa, käytävien risteyksessä, seisojia Takalan muori. Pikku Liisa piti häntä lujasti hameesta, mutta Jooseppi, joka oli Väinön ikäinen, piti totisena molemmin käsin lakkiaan leukansa alla.

Virsi loppui ja isä, joka valkeassa messupuvussa seisojia alttarin edessä, rupesi messuamaan. Mahtavasti: hänen äänensä kaikui kirkossa, ja hän näytti niin oudon vakavalta.

Silloin alkoi lukkari taas veisata, ja juuri samaa virttä, joka eilen ehtoolla kotona veisattiin. Ihmeellistä oli sitä tässä nyt kuulla. Tuossa istuu äiti ja Selma ja iso sisar, ja tuolla alttarilla seisojia juhlassa puvussa isä. Lapsista tuntui ikäänkuin olisivat olleet kotona, vaikka koto yht'äkkiä oli kirkoksi muuttunut. Pyhältä näytti kansa, joka hartaasti veisasi, pyhältä se kirkas valo, jonka joulukynttilät loivat kirkkoon. Ja kun isä uudestaan alkoi messuta, kuului hänen äänensä niin sanomattoman lempeältä: "älkää peljätkö", hän messusi, "sillä katso, minä ilmoitan teille suuren ilon, joka on tuleva kaikelle kansalle. Teille on tänä päivänä syntynyt Vapahtaja."

Niistä sanoista hän sitte saarnasikin.

Pyhä oli tämä aamu. Kuin muinoin Betlehemissä kaikui enkelein kiitoslaulu: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa ja maassa rauha ja ihmisille hyvä tahto." Alttaritaulussa kuvatut hahmot, Vapahtaja ja lapset, joita hän siunasi, ja kansa, joka seisojia siinä läsnä, näyttivät elävän ja hymyilevän pyhästä ilosta. (1870.)

Alkuaan tämä kuvaus ei ole kirjoitettu julkisuutta varten, vaan ainoastaan luettavaksi jouluaattona 1870, jolloin 25 pohjalaista oli yhtynyt viettämään juhla-iltaa erään toverin luona, L. Henrikinkadun varrella n: o 20 (aikoja sitten revityssä puurakennuksessa vastapäätä ylioppilastaloa). Illanvietto alkoi niin, että luin julki pikku sepitemäni. Se teki toivotun vaikutuksen, ja kahden kesken moni minua siitä kiitti – syystä että kaikki oli kuulijoille niin tuttua. Useat seurassa olivat, niinkuin minä itsekin, ensi kerran jouluna kaukana kodista, ja heistä oli kuvaus ikäänkuin tervehdys vanhemmilta ja siskoilta. Ymmärrettävästi vaikutus lukijoihin, ja varsinkin nykyaikaisiin lukijoihin, on toisenlainen; kumminkin on esitykselläni ainakin se ansio, että se pienimmillä piirteiltäänkin on, niinkuin nyt on tapana sanoa, "elettyä". – Ennen painettu Joukahaisessa VII. 1911.

Kuinka iso sisar ryöstettiin

Kaikki perustuu Väinön huomioihin, sillä vaikka hän oli vain pikku poikanen – lieneekö kuuttakaan vuotta täyttänyt – huomasi hän sekä savun että tulen sill'aikaa kun Johannes ja Selma tuskin aavistivat mitään. – Tämän valaisevan johdannon jälkeen käymme itse juttuun käsiksi, jota mielestämme kannattaa ei ainoastaan lukea vaan miettiäkin, jos kohta toinen tai toinen voi pahoitella sen jokapäiväisyyttä, joka ei lainkaan ole kiellettävissä.

Iso sisar oli kaikkien lemmitty, kenties osaksi sentähden, että hän osasi leipoa niin herkullisia munarinkiloita, kun vieraita odotettiin, taikka niin taidokkaasti ja aistikkaasti johtaa puutarhatöitä keväisin, mutta pääasiassa sen vuoksi, että hän oli niin hyvä ja ystävällinen kaikille. Iloisesti ja hymysuin hän puhutteli vieraita ja jokaiselle kotiväestä hän oli uskollinen ystävä. Vanha Takalan Vappu, jolle hän aina tarjosi voileivän, kun akkariepu nälkäisenä pistäysi kyökkiin, rakasti häntä kuin omaa lastaan. Kesällä marja-aikana oli Vapulla tapana joskus poimia pappilan mamsellille valkoinen rove täyteen mehukkaita mesimarjoja. Antaessaan lahjansa hän silloin saattoi kyynelsilmin sovittaa sanansa vallan runollisesti esim. näin: "Suokaa Vappu raukan ruokkia ruusuja mamsellin poskilla, etteivät koskaan kuihdu; silmänne, mamselli kulta, pysyvät ilmankin kirkkaana niin kauan kuin elätte – hellän sydämenne vuoksi!"

"Isoksi sisareksi" Hilmaa sanottiin sentähden, että hän oli sisaruksista vanhin, eikä siitä syystä että hän kasvultaan olisi ollut isompi kuin tavalliset 18-vuotiaat, rakastettavat tyttölapset. Niinkuin jo sanottu on, oli hän kaikkien lemmitty, eikä kenenkään päähän ollut pälkähtänytkään ajatus, että voitaisiin tulla toimeen ilman häntä, saati että joku voisi ikipäiviksi ryöstää hänet kotoa.

Eräänä kauniina kesäkuun päivänä tuli pappilaan muuan ylioppilas viettääkseen siellä osan kesäkautta. Hänen isänsä kuuluu olleen isän nuoruudenystäviä, ja sentähden hän kai tuli. Väinö tutustui ennen pitkää "maisteriin", joksi vastatullutta pian sanottiin koko seurakunnassa, ja alussa hänen tunteensa häntä kohtaan olivat erittäin suosiollisia. Väinö haki matosia ja tappoi sadottain kärpäsiä keittiössä, kun maisteri valmistautui ongelle ja lupasi ottaa hänet seuraansa. Toiseen aikaan, kun ei ollut kalailma, maisteri veisteli Väinölle venettä – ei kaarnasta, vaan kuivasta, kevyestä haavasta. Siten oli mitä luotettavin ystävyys heidän kesken syntymässä, kun Väinö alkoi huomata toisen syyn toisensa perästä olla varoillaan uutta ystävää kohtaan. Alus kaipasi vielä purjeita, airoja ynnä muita välttämättömiä varustuksia, mutta maisterilla oli muuta tekeillä, josta ei mitenkään näkynyt valmista tulevan. – "Niin pian kuin saan tämän valmiiksi, ryhdyn veneeseen", hän sanoi tavantakaa. Hän veisteli näet nuolta kiiltävästä, mustasta ebenholtsista. Oli oikein ihmeellistä kuinka somaksi hän koristeli nuolta! Hetken Väinö oli ajatellut, että *hän* saisi nuolen ampuakseen sillä varpusia, jotka varmaankin sulasta ihastuksesta eivät liikahtaisi paikaltaan, jotta saisivat katsella taideteosta lähemmältä, ja niin se sattuisi heitä keskelle sydäntä, mutta ei se ollutkaan tarkotettu Väinön eikä varpusten huviksi. Saatuaan teoksensa valmiiksi ylioppilas alkoi sepittää runoa, ja eräänä iltapäivänä, kun vanhat vetivät päivällisunta, hän antoi sekä nuolen että runon – isolle sisarelle! Kun Väinön huomaavaisuus näin oli herännyt, hän ei voinut olla havaitsematta, että ylioppilaalla oli kauhean paljon puhuttavaa isolle sisarelle. Myöskin näki Väinö hänen tuntikausia istuvan suurten puitten varjossa mäenrinteellä kosken kohdalla ja sitte nousevan ja poimivan kukkia sieväksi kimpuksi, ja senkin hän antoi isolle sisarelle. Pari kertaa Väinö päivällispöydässä huomasi Hilman poskien ikäänkuin leimahtavan, kun tämä havaitsi ylioppilaan katseen kääntyneenä puoleensa. – Kaiken tämän Väinö pani merkille ja sydämelle, ja hän tunsu että hänen sisässään alkoi kyteä vastenmielisyys ylioppilasta kohtaan eikä hän ollenkaan surrut, vaan tuli iloisemmaksi, kun kesä kului ja vieraan lähtöaika lähenei.

Mutta mikä tapahtuikaan.

Eräänä aamuna, kun Väinö tapansa mukaan avasi isän kamarinoven, tervehtiäkseen "hyvää huomenta", näki hän ylioppilaan istuvan sohvalla isän vieressä, joka kuului vakavalla äänellä lausuvan:

"Päätäköön Hilma itse!" Samassa isä huomasi Väinön ja hän sanoi kohta tälle: "Et tarvitse, poikaseni, tänään lukea; sano se Selmallekin ja menkää leikittelemään." Väinö meni ulos, mutta hänen mielensä tuntui raskaalta. "Mitä tuli ison sisaren päättää?" hän kysyi itsekseen, eikä hänellä ollut ollenkaan halua leikkiä. Jotakin hirveää on tapahtumaisillaan, poikanen ajatteli, mutta missä olikaan selkoa saatavissa?

Väinö painui puutarhaan ollakseen yksin ja maistellakseen viinimarjoja, joilla ehkä olisi lohduttava vaikutus. Siellä hän huomasi ison sisarenkin mansikkamaassa poimimassa mansikoita päivällisiksi. Olisihan Väinö voinut kysyä häneltä sitä, joka painoi hänen sydäntään, mutta joku kumma, jota hän ei voinut selittää, satoi hänen kielensä. Väinö pysyttäytyi yksikseen ja söi kauheasti viinimarjoja, vaikka suuta karvasteli.

Mutta mitäs nyt! Ylioppilas lähestyy nopein askelin pitkin isoa käytävää. Hän menee Väinön ohi, näkemättä häntä, harppaa parin salaattipenkin yli suoraan mansikkamaahan, pistää pienen paperin tai kirjeen Hilman käteen ja – samassa hän on poissa. Väinö vakoilee pensaan takaa. Hämmästyneenä iso sisar avaa paperin ja lukee. Yht'äkkiä hän punastuu mansikoita punaisemmaksi: posket, otsa, koko kasvot kaulaan asti. Mansikkakori putoaa hänen kädestään, ja hän astuu vitkalleen kapeaa käytävää pois mansikkamaasta. Kas nyt hän huomaa pikku veljensä, hän rientää nopeasti häntä kohti ja sulkee hänet kovasti syliinsä. Mutta hän ei sano sanaakaan Väinölle, ainoastaan hänen yhtä nopeasti poistuessaan tämä kuulee hänen kuiskaavan, ensin "Yrjö!" (se oli ylioppilaan nimi) ja sitten: "äiti!" Hän katosi veräjältä, joka vie pihalle, ja Väinö oli yksin puutarhassa. Poika oli aivan hämillään eikä tiennyt miten olla, mitä tehdä.

Kumminkin Väinö taas vähän tointui ja hän astui silloin mansikkamaahan ja alkoi varovasti poimia marjat takaisin koriin, joka pudotessaan ison sisaren kädestä oli mennyt kumoon, mutta sitä tehdessä hänen ajatuksensa milloin koskena kuohuivat päässä, milloin olivat kuin seisahduksissa. Sitten hän poimi lisää mansikoita, siksi kun kori oli täynnä. Nyt menee Väinökin sisään. Hän kysyy isoa sisarta. – "Ei mamsellia ole näkynyt hyvään aikaan", vastaa Liisa. – "No, missä äiti sitten on?" poika kysäisee edelleen. – "Kyllä rouva oli täällä ja sanoi mitä päivälliseksi keitetään, mutta en tiedä mihin hän sitte meni", kuuluu vastaus, yhtä vähän valaiseva kuin edellinen. Väinö juoksee huoneitten läpi ja tapaa viimein salissa Johanneksen ja Selman, joiden puheista hänelle vähitellen selviää, että iso sisar oli tullut juosten sisään, että hän oli rientänyt äidin luokse ja painanut päänsä hänen syliinsä, että äiti oli sulkenut hänen päänsä kättensä väliin ja käskenyt toisten mennä pois huoneesta, että iso sisar kauan oli puhunut äidin kanssa, että molemmat sitten olivat menneet isän kamariin ja että isä oli käskenyt Johanneksen sanoa Yrjölle, että hänen oli tullava alas vinttikamarista isän kamariin. Ja nyt oli isä ja äiti ja iso sisar ja Yrjö siellä sisällä, ja Johanneksen ja Selman vakaumuksesta tapahtui isän kamarissa jotakin aivan merkillistä. Väinö ja toiset lähestyivät tuontuostakin salaperäisen huoneen ovea, jonka takaa isän ja äidin ja toisia heikompia ääniä kuului. Mutta koska lapset tiesivät, ettei varkein kuunteleminen ollut luvallista, he taas kohta vetäytyivät pois ovelta. Väinö, joka kaiken edellisen johdosta aavisti jonkun vaaran uhkaavan, jonka torjumiseksi hän ei mitään voinut, meni pian itsekseen mansikkakorikädessä istumaan äidin kamariin. Hänen sydämensä tuntui niin raskaalta, niin raskaalta. Hän pisti yhden mehukkaan mansikan suuhunsa, mutta oli kuin ei se olisi miltään maistunut. Vihdoin äiti tuli, mutta hän näytti niin mieltiväiseltä ja liikutetulta, että Väinö ei uskaltanut häneltäkään mitään kysyä. Äiti kiitti poikaansa kauniista mansikoista ja meni ulos kyökkiin päivällistä puuhaamaan.

Väinö otti onkensa ja päätti lähteä rantaan koettamaan onneansa. Mennessään puutarhan ohi ja juuri sivuuttaessaan pihlaja-lehtimajan hän näki oudon näön. Yrjö ja iso sisar istuivat rinnakkain ruohopenkillä puitten juurella, jotka isä muinoin oli istuttanut äidin ja omaksi onnekseen. Ison sisaren vaaleakiharainen pää nojasi Yrjön olkaan. Voi, kuinka Väinö sillä hetkellä vihasi Yrjöä, vaikkei hän itsekään tiennyt minkätähden. Hän meni kuitenkin, niinkuin päättänyt oli, ongelle, mutta tänä onnettomanä päivänä ei kiiskikään tarttunut hänen koukkuunsa!

Seuraavana aamuna ylioppilas matkusti pois, ja isolla sisarella oli koko päivän punaiset silmät, ikäänkuin hän olisi itkenyt.

Väinö kuuli sitten puhuttavan kihlauksesta y.m.s., mutta ei hän oikein ymmärtänyt mitä se merkitsi, ennenkuin hän sattumalta näki erään kohtauksen Vanhan Vapun ja ison sisaren välillä. Vappu otti näet Hilmaa kädestä ja puhui lempeällä äänellä: "Herra siunatkoon, että mamselli jo niin nuorena on tullut morsiameksi. Maisteri on kyllä niin oppinut ja hyvä mies, että hän ansaitsee saada mamsellin omakseen, ja Jumala suokoon, että hän vie mamsellin onnelliseen kotiin; mutta kuinka me täällä tulemmekaan toimeen, kun mamselli on poissa!" ja Vappu itki liikutuksesta.

Nyt kaikki Väinölle selvisi, ja hän tunsu pistoksen sydämessään. Mutta tietenkään hän ei jaksanut kauan sitä muistaa, ja syksy ja talvi menivät tavallista menoaan. Iso sisar kirjoitti ja saikin usein kirjeitä ja oli toisinaan mietteisiin vaipunut, mutta enimmäkseen hän oli aivan niinkuin ennen. Ainoastaan harvoin Väinö muisteli myrskyistä kesäpäivää.

Eräänä päivänä sanottiin: ison sisaren häät ovat jo ensi kesänä. Se taas vähän ajattelutti Väinöä, sentään suuresti häiritsemättä hänen levollisuuttaan. Kevät tuli ja muuttui kesäksi, ja silloin tuli Yrjökin, joka nyt oli pappi, vaikka häntä vieläkin sanottiin maisteriksi. Väinö ei voinut olla tuntematta jonkunlaista outoa kunnioitusta häntä kohtaan, kun hän sunnuntaisin pukeutui kauhtanaan ja papinkaulukseen niinkuin isäkin. Viikon varrella hän sitä vastoin oli jotenkin entisellään, ja kun Väinö etsi kätköstään viimekesäisen aluksen, niin Yrjö taklasi sen aivan mainiosti.

Pappilassa häärättiin kovasti häitä valmistaessa ja Väinö, joka aina oli hyvällä tuulella kun touhu talossa oli yleinen, unohti entiset huolensa ja pelkonsa. Häätkin vietettiin, eikä Väinö vieläkään ollut valmistautunut vastaanottamaan sitä, mikä tulossa oli.

Seuraavana päivänä nuori pari lähti ja – mitä onkaan sanottava! – hyvästijättökin sujui Väinöltä jotenkin kevyesti; mutta kun isä ja äiti ja sisarukset ja Liisa ja Vappu ja monta muuta seisoivat portaitten edessä viheriällä pihalla ja katsoivat ulos portista pitkin tietä, mihin kiesit olivat silmistä kadonneet, ja jotkut itkeä nyyhkyttivät, silloin oli Väinön sydän pakahtumaisillaan.

Kun hän kohta jälkeen meni sisälle ja käveli huoneitten läpi, kuuli hän Vapun kyökissä ääneen valittavan ja itsekseen puhuvan: "Voi minuakin, Vappu parkaa, kuka minua nyt lohduttaa, kun se Herran siunattu lapsi on poissa!" Äidin kamarissa itki Selma ja piti päätänsä äidin sylissä, jonka omat posket kiilsivät vierivistä kyynelistä. Päivänpaiste oli niin lämmin ja kirkas ison sisaren kamarissa, mutta häntä itseä ei näkynyt. Vinttikamarista kuuluivat Johanneksen askeleet hänen kävellessään edestakaisin. Väinö meni rauhattomasti ja hiljaa huoneesta toiseen. Isän kamarin ovi oli auki, ja siellä isä istui tavallisella paikallaan pöytänsä edessä lukien isoa kirkkoraamattuansa. Väinö ei tiennyt mikä hänen oli, hän ei voinut katsoa eikä puhutella ketään. Hän juoksi ulos puutarhaan, mansikkamaan ohi lehtimajalle. Siellä hän kiersi käsivartensa äidin puun ympäri ja nojasi siihen pikku päätään. Koko hänen ruumiinsa vapisi, ja hän purskahti itkuun kuiskaten: "Iso sisar on ryöstetty!" (1872.)

Äiti kertoo

Harvoin sitä muulloin kuin syödessä istuttiin koko perhe yhdessä. Pappilassa oli niin paljon ja niin monenlaisia puuhia. Isällä oli aina milloin mitäkin virkatoimia ja äidillä oli kenties vielä harvemmin aikaa rauhassa istua. Mutta sattui sentään joskus, varsinkin iltasin, että kaikki olivat koossa etenkin äidin ympärillä, ja silloin saattoi joku perheen nuorempia sanoa tokaista: Kerro, äiti, jotakin! johon toiset yhtyivät: Niin, äiti on kiltti ja kertoo jotakin, äiti kertoo!

– Mitä minä kertoisin? äiti vastaa, eihän minulla ole mitään erikoista kerrottavaa, ja olettehan jo ennen kuulleet minun juttuni.

– Äiti kertoo siitä ajasta, jolloin äiti oli pieni ja missä äiti silloin asui, kehotti joku.

Ja äiti alkoi kertoa lasten kuunnellessa. – Kun olin pikku tyttö – kymmentä vuotta nuorempi – , äiti jutteli, oli isoisä (hän tarkoitti isäänsä, vaikka hän kertoessaan asettui lasten kannalle ja sanoi "isoiä") Muhoksen kappalainen, ja Muhoksessa olen minä syntynytkin. Pappila, jossa asuimme,

on suuren Oulujoen rannalla taikka oikeammin luoman rannalla, joka vähän matkan päässä purkaa vetensä isoon jokeen. Oulujoki on leveämpi ja komeampi kuin joet täällä etelämpänä; hauskaa oli katsella pitkien tervaveneiden soluvan alaspäin ja ylöspäin jokea milloin airojen, milloin pikku purjeiden, milloin sauvointen avulla, ja myöskin olla mukana kun padolla vedestä nostettiin suuria, hopeankimmeltäviä lohia. Meitä oli kuusi lasta ennenkuin Muhoksesta muutettiin pois, veljiä ja sisaria, ja paitsi vanhempiani asui pappilassa mummockin, se on minun äitini äiti.

– Voi, voi äiti, oliko mummo hyvin vanha? keskeytettiin.

– Vanha hän oli ja sangen ankara, äiti virkkoi. Hän oli tyttönimeltään Kristina Laureus ja syntynyt Raahessa, jossa hänen isänsä oli ollut kauppias. Mummo kertoi toisinaan, että hänen äitinsä oli ollut Tukholmassa ja naamiaishuveissa suuressa oopperatalossa, kun kuningas keskellä huveja ammuttiin, nimittäin Ruotsin kuningas Kustaa III. Samoin kuin kaikki muut oli hänkin kauheasti peljästynt, kun ensin laukaus kuului ja kohta sen jälkeen huudettiin, että kuningas oli ammuttu. Ymmärtäähän sen kun niin jumalaton rikos tapahtui! – Kauppias Laureus oli ollut harras kalastaja. Hänellä oli tapana kalastaa talvellakin laskien pyydyksensä jään alle. Mutta eräänä talvipäivänä, kun hän palasi kalasta ja kelkalla veti saalistaan kotia, hän tultuaan talonsa portille kaatui kuin tukki pitkälle maahan. Ihmisiä kerääntyi kohta hänen ympärilleen, mutta hän oli jo kuollut; hän oli saanut halvauksen.

Mutta mummostahan minun pitikin kertoa. Hän asui meillä Muhoksessa ja oli, niinkuin jo sanoin, hyvin ankara ja täsmällinen tavoiltaan. Joen toisella puolen asui eräs vanha rouva Levander, ja hänen luonaan mummo kävi kerran viikossa, ja se tapahtui yhtä varmasti kuin hän joka päivä söi määrättyt ateriansa. Näillä käynneillä sai häntä seurata tavallisesti yksi, poikkeustapauksessa kaksi lapsenlastaan, mutta useammasta ei voinut olla puhettakaan. Rva Levanderilla oli olo ja järjestys hyvin juhlallinen, ja arvattavasti sentähden mummo ei ottanut mukaansa suurempaa joukkoa. Lasten oli jo edeltäkäsinkin täytynyt luvata olla meluamatta ("att icke stomma"), ja heidän tuli istua hiljaa ja minkäänlaista huomiota herättämättä suurella pullokotelolla eli – arkulla, joka oli asetettu korkean, valkoiseksi maalatun seinäkellon juurelle. Vanhojen rouvien keskenään pakinoidea mummo alituisesti röyhelsi hienoja pitsejä, joita aina tuotiin hänelle pestäväksi, syystä ettei kukaan osannut niitä pestä ja röyheltää niin taitavasti kuin hän. Vieraille tarjottiin kahvia ja vohveleita, ja tämän hyvän vuoksi lapset oikeastaan lähtivätkin mummon seuraan. Istuminen pullokotelolla oli nimittäin hirmuisen ikävää. Kun oltiin kaksi, kului aika jotenkin, mutta jos oli yksin, kävi olo melkein sietämättömäksi; silloin ei muuta tehnyt kuin odotti vohveleita.

– Eikö äiti käynyt koulua? kysyttiin taas.

– Ei siihen aikaan ollut paljon puhetta tyttöjen koulunkäynnistä, sanoi äiti, eikä niitä varten oikeita kouluja ollutkaan. Ensimmäinen opetus annettiin aina kotona – isä tai äiti tai joku perheessä asuva naimaton täti, kuinka kulloinkin sopi, opettajana – ja jos asuttiin kaukana kaupungista, niin siihen kouluun tyydyttiinkin. Jos taas kävi päinsä lähettää työt kaupunkiin, niin he saivat siellä pari vuotta jatkaa opintojaan jonkun vanhanpuolisen neiden luona, joka piti koulua tyttölapsille. Samalla saatiin myöskin nähdä hiukan kehittyneempää seuralämää kuin kotipitäjässä. Vanhemman sisareni kanssa oleskelin minäkin siten kaksi vuotta Vaasassa, sitte nimittäin kun perhe oli Muhoksesta muuttanut Kuortaneelle. Mamselli Thitz'in koulusta ei ole mitään erinomaisempaa mainittavana, mutta hupaista meidän oli vähän oppia tuntemaan kaupunginelämää. Siinä kohden meitä ohjasi ja turvasi kaksi vanhanpuolista mamsellia, Lotta ja Fredrika Tingelund, kauppiantyttäriä Vaasasta, joiden luona me asuimme ja joita sanoimme tädiksi. Koulutovereista muistan muun muassa kauppias Lisitzinin tyttäret. Heidän isänsä, Ivan Lisitzin, oli mahdolloman rikas. Hän kuuluu sanoneen, että Jumala ei voisi häntä rangaista niin että hän tulisi köyhäksi. Hänellä oli kolme kaunista tytärtä, joista toisia kauniimpi oli Alexandra. Tämä Alexandra joutui sittemmin naimisiin venäläisen kenraalin kanssa; avio oli onneton ja sai hän ehkä köyhyyttäkin kärsiä. Heidän äitinsä oli venäläistä syntyperää samoin kuin isäkin, mutta Vaasassa he olivat oppineet ruotsia. Rva Lisitzin oli tunnettu hyväntekeväisyydestään, jota vastoin ukko Lisitzin oli kovaluontoinen ja erittäin myöskin

kunnianhimoinen, niinkuin saattaa siitä päättää, että hän lupasi suuren rahasumman sille yhtiölle, joka kaivautti kanavan kaupungin ja vanhan sataman välille, jos kanavalle annettaisiin nimi "Lisitzinin kanava", mutta kaupunkilaiset eivät suostuneet kauppaan. Tyttäret eivät olleet ainoastaan kauniita vaan muutenkin hyvin miellyttäviä tyttöjä.

Yleensä elämä Vaasassa siihen aikaan oli paljon loistavampaa kuin myöhemmin. Semmoista presidenttiperhettä kuin vapaaherra Kaarle Fredrik Rotkirchin ei Vaasan kaupunki enää ole nähnyt. Kaikki perheen jäsenet olivat niinkuin on tapa sanoa "kuvankauniita". Sen todistaa presidentin muotokuva hovioikeudessa. Presidentti Rotkirch oli koko olennoiltaan ylimys hienointa laatua, ja komeasti perhe eli ja esiintyi. Kun lähdettiin kaupungille, joka oli niin pieni että vajaan kymmenessä minuutissa käveli toisesta laidasta toiseen, ajettiin aina suljetuissa vaunuissa, palvelijat ja lakeijat edessä ja takana. "Klubissa", se on Seurahuoneella, presidentin perhe aina istui "ylhäisten sohvassa". Presidentillä oli kolme tytärtä, Mathilda, Emilie ja Therese. Ensinmainittu oli hyvin vilkasluontoinen eikä suinkaan ylimysmielinen, päättäen siitä että hän toisinaan otti järjestään puhutellakseen jokaista, joka oli saapunut klubiin. Sama Mathilda Rotkirch tuli kuuluksi maalaajattarena, mutta hän kuoli nuorena, ennenkuin oli täyttänyt 30 vuotta. Presidentin muotokuva hovioikeudessa on tyttären maalaama.

Seuraelämä kaupungissa oli monesti sangen iloista. Paitsi tanssiaisia klubissa olivat talvella rekiretket Runsoriin ja muihin kyliin Vaasan ympäristössä tavallisempia kuin myöhempinä aikoina. Luultavaa on että sentähden maaseuduillakin rekiretket olivat muodissa. Muun muassa Kuortaneen ja Alavuden seurapiiri toimeenpani semmoisia. Ja näillä rekiretkillä oltiin monesti aika vallattomia. Niin esim. kuului asiaan, että tavantakaa varovasti ajettiin kumoon lumikinokseen. Mitään hätää sellaisissa tapauksissa ei syntynyt, sillä entisinä aikoina oli enemmän lunta kuin nykyään (!), mutta kuitenkin kuului sekin asiaan, että kaikki kavaljeerit riensivät apuun pelastaakseen kinokseen kaatuneita. Kerran oli retkeen liittynyt eräs Kuortaneella asuva henkikirjuri Larickkin, mutta vanhana miehenä hän ei viitsinyt nousta lämpimästä reestään, istui vaan tyynenä ja huusi: Tarvitaanko minua siellä? tarvitaanko minua? Jälestäpäin henkikirjuria aina väliin pisteltiin hänen velttoudestaan ja välinpitämättömyydestään. – Kyllä jo riittää tällä kertaa, äiti päätti juttelunsa.

– Kiitos äiti, on niin hauskaa kuulla entisistä ajoista.

Kun oli vieraita, joku tai joitakuuta läheisiä sukulaisia taikka vanhoja hyviä ystäviä – erittäinkin kaukaisia – silloin tapahtui ikäänkuin itsestään, että juttusuoni aukesi. Vieraille oli tietenkin seuraa pidettävä, joskus kokonaiset päiväkaudet, sillä kun kerrankin vuosikausien päästä tavattiin, ei kummallakaan puolen tyydytty n.s. ranskalaiseen käyntiin. Talon askareet jätettiin mahdollisuuden mukaan palvelijain huostaan taikka lykättiin – ainakin erityisempää valvontaa vaativat – tuonnemmaksi. Niistä otettiin "lupa", niinkuin koululaiset sanovat, ja sen sijaan nautittiin seurustelusta. Eikä juttelun aihetta puuttunut, sillä olihan luonnollista että näin yhdessä ollessa luotiin katsaus yhteiseen tuttavapiiriin, siten että kummaltakin puolen mainittiin mitä tiedettiin tuttujen nykyisistä oloista ja vaiheista, ja silloin tulivat entisetkin ajat mieleen. Kuinka olikaan silloin nuorempien hupaista, kun kilvan entisyyden hämärästä palautettiin mitä vaihtelevimpia kuvaelmia.

Kerrankin oli herännäisyysaika tullut puheeksi.

– En voi olla sanomatta, äiti silloin lausui, että sen ajan ihmiset olivat vähän kummallisia esim. avioliitoja solmiessa. Ystävien kehotuksesta oltiin usein valmiit kosimaan taikka jollei kohta kosittukaan, niin lähdettiin kuitenkin vartavasten matkalle katsomaan toista tai toista nuorta neitosta, josta oli kuultu kiittämällä puhuttavan. Kun käsitys oli semmoinen, että vähänkään pitempi rakkaussuhde ja kihlaus olivat maallista turhuutta, niin nuo äkkinäiset avioliitot, joita ennen puoliset eivät ollenkaan toisiaan tunteneet, olivat minusta mitä vaarallisinta uhkapeliä. Älkää luulko etten minä tiedä ja usko, että meidän kaikkien kohtalo on Jumalan kädessä; mutta emmehän uskalla jällekkään

kysymättä kestääkö se? Ajatelkaa esim. sitä pastoria, joka oltuaan vuoden ajan leskenä tuli erään heränneen ystävänsä luokse. Tämä otti puheeksi toisen yksinäisyyden ja kehotti häntä menemään uusiin naimisiin, varsinkin kun hänellä oli pari lastakin, jotka olivat hoidon tarpeessa. – Oikein puhut, toinen vastasi, mutta mitä tehdä, kun en tunne ketään sopivaa. – Mitä siihen tulee, niin voin minä sinulle suositella neitiä, joka on ollut ja vieläkin on meillä lasten opettajattarena. – Vai sen teet, no, *kutsu ihminen sisään!* – Ja niin tapahtui, "ihminen" kutsuttiin sisään, ja ennenkuin pastori meni, oli hän kosinut ja saanut myöntävän vastauksen. – En minä semmoisesta pidä, äiti lisäsi juttunsa päätteeksi.

Entäs toinen vielä kummallisempi tapaus, äiti jatkoi vauhtiin päästyänsä, voin senkin kertoa, vaikka se koskee erästä minulle hyvinkin läheistä sukulaista. Sanon häntäkin pastoriksi, sillä hän oli jo ollut pappina lähes kymmenen vuotta, mutta koko ajan naimattomana. Eräissä virkaanvihkiäisissä, joihin ajan tavan mukaan oli kokoontunut paljon vieraita kuulemaan tunnetuita herännäisjohtajia, pastori vieraitten joukossa oli vilahdukselta nähnyt muutaman papintyttären, joka kauneudellaan mitä syvimmin liikutti hänen sydäntään. Kumminkaan hän ei vaihtanut sanaakaan tytön kanssa, sai ainoastaan tietää hänen nimensä sekä että hän oli kotoisin erästä seurakunnasta, jotenkin läheltä sitä missä me silloin asuimme. Minä tunsin tytön ennestään ja myönnän, että hän oli kauniimpi kuin tavalliset pappilanneidit. Hänen vartalonsa oli komeanlainen, kasvonpiirteet olivat säännölliset, silmät isot ja kirkkaat, iho oli terve ja hieno, tukka tumma ja runsas. En siis ihmettele, että pastori ensi näkemältään saattoi häneen ihastua, mutta kuulkaapa kuinka kävi. – Haudottuansa asiaa muutamia päiviä, kenties jonkun viikonkin, pastori matkustaa suoraa päätä pappilaan, jossa tiesi tapaavansa ihailemansa neiden. Vaikka hän tuli tuntemattomana, hän tietysti, tavan mukaan, otettiin kohteliaasti vastaan, ja kun hän oli esitelletty itsensä pappina ja maininnut hyvin tunnetun sukunimensä, niin kohteliaisuus vaihtui mitä luottavaisimpaan ystävällisyyteen. Paitsi isäntäväkeä tuli vieraille seuraa pitämään talon tytärkin, ja kun pastori joksikin hetkeksi jäi kahdenkesken neiden kanssa, hän päättäväisesti käytti tilaisuutta puhuakseen suunsa puhtaaksi, niinkuin on tapa sanoa. Pastori näetten ilmotti miksi hän oli tullut, toisin sanoen hän kosi ja sai kuin saikin myöntävän vastauksen. Ei kukaan ollut onnellisempi kuin pastori, kun hän näin oli hyvin suorittanut asiansa. Vanhemmat näetten saivat hekin kohta tietää mitä tapahtunut oli, eivätkä he ollenkaan epäilleet antaa siunaustansa liitolle. Tosin oli kihlattujen itsensä väli vähän kankea, eikä heillä ollut paljon sanottavaa toisilleen, mutta pianhan sitä tutustuttaisiin toisiinsa! Sentähden sovittiin vain suunnilleen, milloin häät vietettäisiin – sillä ainahan ne vähän valmistuksia vaativat, eikä silloin tietty siitä uudenuutukaisimmasta muodista, että mennään naimisiin ilman että tuskin ainoatakaan kristillisen seurakunnan edustajaa on ikuisen liiton solminta todistamassa – ja sitte pastori teki lähtöä. Mutta juuri silloin se kumma tapahtuikin! Pastori oli jo sanonut hyvästi isäntävälle ja morsiamelleen ja näiden seuraamana mennyt ulos portaille, jopa hän oli astunut alas pihalle noustakseen kieseihinsä, kun hän eräässä akkunassa näkee tytön uteliaasti katselevan lähtöä. Hän säpsähtää, luo toisen katseen akkunaan, niin tarkkaavan kuin sillä hetkellä mahdollista oli, ja leimauksena hänelle selviää – että akkunassa oleva neiti se olikin, jonka hän ennen oli nähnyt ja jota hän oli tullut kosimaan! Aavistaahan sen että pastoria vähän pyörrytti, mutta tarmokkaasti hän oikaisi ryhtinsä, piti suunsa kiinni ja lähti matkaansa. Epäilen onko nolompaa, onnettomampaa sulhasta nähty kuin pastori kieseissään. Hän oli kuin puulla päähän lyöty; mutta niin pian kuinhan jaksoi ajatella, hän kenenkään selittämättä ymmärsi, että pappilassa mahtoi olla (niinkuin todella olikin) useampia tyttäriä ja ne olivat toistensa näköisiä, niin että hän, jolle tämä oli tuntematonta, oli erehtynyt. Kumminkin virkaanvihkiäisissä nähdyn neiden kuva oli siksi selväpiirteinen, ettei hän lainkaan voinut epäillä että tyttö akkunassa oli se oikea ja että erehdys todella oli tapahtunut. Mutta yhtä varma kuin hän oli erehdyksestään, oli hän siitä että hänen täytyi saada se oikea. Erehdys oli siis korjattava, mutta miten? Siinä sydäntä painava pulma.

Jo kotoa lähtiessään pastori oli suunnitellut käydä meilläkin, sukulaisissa, ja nyt hänellä oli aivan erikoinen syy tavata ihmisiä, joille hän saattoi avata sydämensä. Hän tuli siis meille, ja helppo oli hänen synkstä kasvojenilmeestään, jo ennenkuin hän oli sanaakaan lausunut, huomata että asiat

olivat hullusti. Eikä meidän tarvinnut kauan odottaa hänen tunnustustaan. Ensi tilassa hän näet kertoi miten onnettomasti hänen oli käynyt, ja me, jotka tunsimme hänen mielitiettynsä perheen, voimme kohta päättää, että pastori oli kosinut vanhempaa sisarta, jota toinen oli kolme vuotta nuorempi. Mutta meistäkin oli erehdys helpommin selitettävissä kuin korjattavissa, jopa heräsi meissä sekin ajatus, että ehkä pastorin, joka tosisteossa ei lähemmältä tuntenut kumpaakaan sisarta, oli tyytyminen siihen, jonka oli saanut. Mutta siitä hän ei tahtonut kuullakaan, emmekä voineet olla säälimättä hänen hätäänsä ja epätoivoaan. No niin, tarpeetonta on kertomusta venyttää. Pitkä neuvottelu päättyi niin, että minä lähdin asettamaan asian oikealle tolalle. Jokainen ymmärtää, että tehtävä oli kaikkea muuta kuin hupainen, mutta täytyihän koettaa pelastaa pastori tuskallisesta asemasta, johon hän oli joutunut. Ja onneksi yritykseni menestyi täydellisesti. Kun olin vanhemmille ja tyttärille esittänyt asiani ja kuinka erehdys oli tapahtunut, niin vanhempi sisar sanoi peräytyvänsä ja nuorempi suostui rupeamaan morsiameksi.

Suurella mielenkiinnolla oli tätä äidin kertomusta kuunneltu ja se aiheutti kaikenlaisia huomautuksia, mutta yksimielisiä oltiin siitä, että se oli mainio esimerkki kuinka puheena olevan ajan pikaiset kosinnat saattoivat viedä odottamattomiin tuloksiin. Kun joku kysyi äidiltä, tuliko aviosta, jonka rakentamisessa hänellä oli ollut niin tärkeä osa, onnellinen liitto, niin hän ei antanut suoraa vastausta. Äiti näet sanoi vain, että hän, jos häneltä edeltäkäsini olisi neuvoa kysytty, tuskin olisi kehottanut pastoria toteuttamaan aikeitaan, mutta silloin kun hänen apuunsa turvattiin, ei muu menettely ollut ajateltavissa kuin se jota noudatettiin. Arvattavasti äidillä oli joku pätevä syy tähän huomautukseen.

Sen jälkeen kävi juttelu sinne tänne, mutta äiti pysyi sanattomana. Oli kuin hän olisi vähän katunut, että oli kertonut omituisen tapauksen läheisten tuttavien elämästä, vaikka, niinkuin saimme tietää, asianomaiset jo olivat päättäneet maalliset vaiheensa. Mutta hetken päästä hän uudestaan palasi aiheeseen, sanoen tahtovansa vielä kertoa yhden avioliittojutelman. Siinäkin hänellä itsellään oli ollut pieni osa, mutta tapaus oli muuten toisenlainen kuin edelliset ja omansa todistamaan, että kyllä entisinäkin aikoina oli niitä, jotka kuuntelivat sydämensä ääntä.

– Totta on, äiti jatkoi, että ne henkilöt, joita kertomukseni koskee, eivät olleet minulle läheisiä ja että minä siis voin erehtyä joissakin yksityiskohdissa, mutta esitän kumminkin tapahtuman mikäli sen tunnen osaksi oman näkemäni, osaksi toisten tiedonantojen mukaan. – Olin ollut noin kymmenkunnan vuotta naimisissa, kun eräänä päivänä meille tuli – niinkuin silloin pappiloissa usein tapahtui – nuori tuntematon herra vieraaksi. Hän oli näöltään ja olennoiltaan hienompi ja sivistyneempi kuin tavalliset maalaisherrat ja hän esittikin itsensä lääkärinä. Kun hän mainitsi nimensä, se kuului meistä tutulta, olimme ennen kuulleet tuttavien hänestä puhuvan. Muistan vielä, että tohtori tuli lauantai-aamupäivänä, jolloin matot oli viety ulos salista piestäväksi. Koska sali oli vieraitten tavallinen vastaanotto-huone, oli hänen tulonsa sillä hetkellä vähän epämuikava, mutta tietenkin hän silti kohtasi tavallisen vieraanvaraisuuden-, ja harvoinhan sitä maalla – varsinkin niihin aikoihin – saikaan semmoista vierasta puhutella ja kestitä. Tohtorin puheista selvisi pian, että hän oli paljon liikkunut pappien seurassa, että meillä oli yhteisiä ystäviä niiden joukossa ja että hän itsekin lukeutui heränneitten piiriin. Tämän jälkeen muuttui seurustelu tuttavallisemmaksi kuin se oli alussa ja muutoin olisi voinut olla. Näin ollen on luonnollista että nytkin tapahtui mitä ylipäättään säännöllisesti tapahtuu kun lääkäri sattuu käymään maalla – vallankin aikana, jolloin lääkäreitä ei asunut muualla kuin kaupungissa – nimittäin että aloin häneltä kysellä neuvoja terveysasioissa. Yhdessä lapsistamme oli huomattu risataudin oireita, ja minä pyysin saada näyttää hänelle pienen potilaan. Tohtori katseli ja tutki lasta ja antoi neuvojakin. Tuli siinä sitte puheeksi, kuinka mainittu tauti usein tekee sairaan ruumiin muodottomaksi siten että kyttyrä nousee selkään ja keskeyttää vartalon kehittymisen. Edelleen huomautin miten senlaatuinen onnettomuus voi vaikuttaa sielunelämäänkin, tehdä ihmisen, joka huomaa olevansa ulkonaisesti toisia vähäosaisempi, katkeramieliseksi ja elämään tyytymättömäksi. Toiselta puolen myönsin, ettei semmoinen seuraus kuitenkaan ole välttämätön taikka poikkeukseton, ja kerroin todistukseksi eräästä nuoresta työstä,

jonka joku aika sitten olin oppinut tuntemaan eräässä tutussa pappilassa. Neiti oli kotoisin etelä-Suomesta ja oli tullut pappilaan ollakseen siellä jonkun aikaa. Pappi, jonka luona hän asui, oli tunnettu herännäisyyden mies, ja neiti oli myöskin kääntynyt maailmasta etsiäkseen sielunsa pelastusta. Tämä neiti oli ruumiiltaan viallinen, arvattavasti jonkun lapsuudessa kärsimänsä taudin johdosta, mutta siitä huolimatta hän oli erinomaisen henkevä ja herttainen olennoiltaan. Minä kerroin oikein lämpimästi kuinka olin mieltynyt häneen, hänen vaatimattomuuteensa ja henkiseen etevyyteensä, joka osotti miten korkealle kehittynyt sielunelämä voittaa ruumiilliset vammat. Tohtori kuunteli mielenkiinnolla puhettani, mutta omasta puolestaan hän ei siihen paljon sanonut. Tämä keskustelu oli tavallaan päätapahtuma vieraan ollessa meillä, ja sitte hän lähti ilman että meille oli selvinnyt millä asioilla hän oikeastaan liikkui. Mutta ei aikaakaan ennenkuin saimme uutisen ja tietoja, jotka loivat valoa kysymykseen. – Nuori tohtori ja etelä-Suomesta Pohjanmaan pappilaan tullut neiti olivat kihloissa – se oli uutinen. Sen ohella kerrottiin, että kihlaus ei suinkaan ollut hetken aikaansaama, vaan olivat näiden nuorten sydämet jo aikoja ennen taipuneet toisiansa kohti. Omaiset olivat kuitenkin, terveydellisistä syistä, vastustaneet avioliittoa heidän kesken, ja sentähden oli neiti lähetetty pois kotoa, jotta hän kaukana ollessaan joko unohtaisi taikka ainakin taltuttaisi rakkautensa. Tohtori puolestaan oli myöskin koettanut kääntää ajatuksensa toisaalle ja sanottiin hänen käyneen meillä saadakseen nähdä erästä perheessämme silloin asuvaa rakastettavaa, orpoa papintytärtä. Mutta, sanottiin edelleen, ne ihastuneet kiitoslauseet, joilla minä, aavistamatta mitään tohtorin ja neiden suhteesta, ylistin tätä jälkimäistä, olivat niin vaikuttaneet, että tohtori meiltä matkusti suoraa päätä rakastamansa neiden luokse ja ratkaisi asian lopullisesti, niinkuin uutinen tiesi.

Näin juteltiin, mutta kaukana siitä, että minä lukisin ansiokseni onnellisen avion, joka näin syntyi. Rakkaus heidät toisiinsa yhdisti, ja jos sanani ehkä vaikuttivatkin tohtoriin – ja onhan se totta että ihminen suurella mielihyvällä kuulee vieraan kiittävän sitä mitä oma sydän suosii – niin että hän heitti epäilyksensä ja rohkeasti noudatti sydämensä ääntä, oli se kumminkin Jumala, joka johti asian oikeaan päämäärään. – Lopuksi sanon vielä, että jos, niinkuin luulen tietäväni, viimeinen avio oli onnellisin niistä, joista tänä päivänä olen kertonut, niin kyllä kai se oli sentähden, että se syntyi ainoalla oikealla tavalla – nimittäin niin että toinen samoin kuin toinenkin edeltäkäsini tiesi kenen hän omakseen otti.

Vanha kauppias

Kaksi kirjettä maalta.

Veli kulta!

Niin, mitä kertoisinkaan? Iloista kai odotat, mutta mitä iloista täältä voisi kertoa? Uudesta vuodesta on jo 12:s osa kulunut eikä se vielä kertaakaan ole näyttänyt iloista naamaa. Eilen oli tosin poikkeuksena kaunis päivä. Aurinko, vaikka kyllä tammikuunaurinko, ilahdutti jotakuinkin luontoa ja ihmisiä, ja sen säteet olivat melkein lämpimiä. Iltakin oli kaunis. Kaupungista palatessani oli oikein hupaista ajaa metsän läpi. Taivaalla kimaltelivat kirkkaat tähdet, valaisten tietä ja sen ympäristöä. Korkeat kuuset tien varrella seisoivat hiljaisina ja rauhallisina, vaikka oksat olivat katketa kuorman alla, jonka tyven lumisade joku päivä ennen oli latonut niiden syliin. Kannot istua köllöttivät kuin turkkilaiset pashat, paksut, valkoiset turbaanit päässä. Kulkuset soivat heleästi ja matka joutui. Oli, niinkuin sanoin, oikein hupaista. Mutta jo yöllä vetivät tähdet yllensä peitteen, ja päivä nousi sumusilmin. Mitä siis kertoisin? Me yksinkertaiset ihmiset maalla olemme niinkuin luonto. Jos se on surumielinen, niin olemme mekin surumielisiä.

Se riittänee alkupuheeksi ja perustamaan päätelmää, ettei maalta parempaa lähde kuin siellä on.

Viikko sitten oli samanlainen päivä kuin nyt, ja minä päätin lähteä kylään. Oli klo 1/2 4 i.p., paras aika mennä. Kävelin uutta siltaa joen yli kirkkoa kohden. Puolivälissä kirkkotörmää poikkesin vasemmalle, polulle, joka kiertäen kirkkomaan yhtyy kylätiehen, jota minun oli käytävä perille asti. Oli lauantai ja pyhäksi oli rippi kuulutettu. Jo tänään oli rippisaarna kirkossa, ja sen vuoksi tuli

tiellä vastaan ihmisiä pyhäpuvussa. Kun olin nämä sivuuttanut, oli tie tyhjä; illan suussa pyhäpäivän edellä viikon puuhaaminen ja liike pysähtyy. Tie oli tasainen ja puhdas, ja oli lysti sitä astua. Likempänä kirkkoa on taloja, mutta sen jälkeen tien ympäristöt ovat autiot – vasemmalla, peltojen takana, joki, oikealla, peltojen ja niittyjen takana, havumetsä, joka suurella vaivalla, matalana ja uupuneena, saavuttaa tien pienellä mäellä, jonka toisella puolella ison kylän ensimmäiset asunnot tulevat näkyviin. Ne ovat ränstyneitä töllejä vaan, niin harmaasta muinaisuudesta, että silloin nähtävästi luotilauta eli vatupassi oli keksimättä. Ikkunat olivat kuurassa, mutta niiden takana näkyi vereviä lapsennaamoja, jotka kirkkaine silmineen lämpimällä hengellään sulattamistaan kurkistusreijistä katselivat ohi menevää pappilan maisteria. Vähän edempänä oli paja, josta kimeä kalkutus kuului. Tuli poikanen vastaan. – "Missä asuu", minä häneltä kysyin, "vanha kauppias?" – "Tuolla", poika vastasi, "taikka tulkaa perässäni, niin näytän paremmin". Poika asteli kymmenkunnan askelta eteenpäin, ojensi sitten kätensä sanoen: "Tuolla, tuossa tuvassa, jossa akkunan päällä on valkoista." Koetin katsoa, mutta en erottanut muuta kuin semmoisen rakennusten kasauman, jommoisia usein tapaa Pohjanmaan kylissä, asuinhuoneita, navettoja, aittoja, latoja huiskin haiskin – ja kaikilla oli valkoista, se on lunta akkunain päällä. Pojan viittauksesta en todella tullut hullua viisaammaksi, mutta tiesinhän sentään minnepäin oli meneminen ja sentähden kiitin, enempää kysymättä, ja jatkoin matkaani. Pian pisti silmiini pieni tuparakennus, jonka akkunapielet olivat valkoisiksi maalatut ja jonka edessä oleva piha oli lauta-aidalla ympäröity. Tuossa hän mahtaa asua, ajattelin, ja sainkin myöntävän vastauksen, kun varmuuden vuoksi kysyin tien vieressä työskentelevältä mieheltä. – "Siinä vanha kauppias asuu", hän näet sanoi, "ja kyllä hän on kotonakin". Lisäys oli kyllä tarpeen, sillä ulkoa ei lainkaan näkynyt, että asunnossa oli elävää sielua. Porstuanovi rakennuksen keskikohdalla oli nimittäin kiinni, ja molemmat akkunat, jotka niinkuin kaksi silmää olivat käännetyt tietä kohti, olivat kokonaan kuuran peittämät, kerrassaan sokeat. Astuin pihan poikki, nousin portaalle ja kolkutin ovea. Tuskin olin sen tehnyt, kun sisältä kuului keveitä askeleita ja ovi aukaistiin. Edessäni seisoi vanha, lyhytläntä ukko, joka ystävällisesti tervehtien kehotti minua astumaan sisään. Pienestä porstuasta mentiin ensin vasemmalle, vierashuoneeseen, mutta kun se oli kylmillä, isäntä, anteeksi pyytäen, heti vei minut pieneen arkihuoneeseen. Siinä hän sai minut istumaan, kysyi kuinka kotona voidaan, tarjosi minulle piipun ja – katosi.

Minun piippua syyttäessäni ukko näet mitään sanomatta pistäytyi ulos ovesta vastapäätä sitä, josta olimme tulleet (se vei, niinkuin myöhemmin huomasin, keittiöön). Kuulin hänen käyvän ulos porstuan ovesta pihalle, ja odottaakseni häntä istahdin piippu suussa pöydän viereen. Huone oli pienen pieni ja samoin kuin kalustokin ilmaisi se isännän vaatimattomuutta. Punamaalattu sänky, samanvärinen piironki ja sillä pahanpäiväinen peili, suuri seinäkello, pöytä akkunan edessä ja pöydällä kirja, kolme neljä tuolia missä sopi – siinä kaikki. Akkunasta ei näkynyt muuta kuin laaja pelto, joka nyt oli huikaisevan valkean lumen peittämä ja jonka takana noin 60 askeleen päässä seisoi pitkä riihirakennus.

Tuskin olin tämän kaiken huomiooni ottanut, kun vanha isäntäni palasi. Hän oli kovin hengästynyt pikaisesta käynnistä. Hän istuutui tuolille painaen käsiään rintaansa vasten. – "Minulla on", hän huokasi, "jotakin rinnassani – oh – en tiedä mitä – kun vähän käyn, ottaa pahemmin – en ole kysynyt tohtoreilta, mutta tuskin nekään apua tietäisivät. Loppu tulee! loppu tulee!" Hän huokasi syvästi.

Hän ei ollut meidän ajan miehiä. Hänen syntymävuotensa oli 1795, ja nyt on 19. vuosisadan kahdeksas kymmenluku alkanut! Vuodet olivat valkaisseet hänen hiuksensa ja partansa ja kaivaneet paljon puhuvia kurttuja hänen kasvoihinsa, joista ystävälliset, miltei lapsellisen viattomat silmät katsoivat minuun. Hetken perästä hän alkoi keveämmin hengittää, ja me puhuimme kaikenlaista nykyisien ja muinaisten päivien oloista. – Tässä mitä hän itsestään kertoi. Sodan aikana – nimittäin 1808 – 09 vuosien sodan aikana – hän kävi Vaasan koulua ja kärsi sen ajan ihmisrakkailta opettajilta niin ankaraa kohtelua, että olisi voinut luulla heidän ajatelleen sodan menon olleen heidän vitsapatukoissaan. "Kun viholliset olivat kaupungissa ja Bergenstrålen hyökkäyksen aiheuttama

kahakka alkoi, juoksimme me pojat", ukko jutteli, "ulkona – (minä oleskelin silloin isoisäni luona, Hagan pappilassa, vähän ulkopuolella kaupunkia; siitä talosta kävi yht'aikaa yhdeksän poikaa – poikia ja pojanpoikia – koulussa, jonkatähden ihmiset nähdessään meidät aina hokivat: 'der komma prostis niona¹) – me juoksimme, niinkuin sanoin, ulkona ja ihailimme kuulien sihinää, kun joku tuli pappilaakin tervehtimään. Vaimot huusivat meille: 'jollette tule sisään, niin saatte maistaa vitsaa', mutta kun ikinä silmistä pääsimme, olimme jälleen ulkona. – Vähän aikaa sodan jälkeen isoisäni kuoli", isäntäni jatkoi, "ja minun täytyi erota koulusta ja ruveta kauppapalvelijaksi. Silloin koitti minulle toinen aika! Helppo on nykyään kauppapalvelijan asema verrattuna minun kokemaani. Varsinkin markkinat ovat pysyneet muistissani. Silloin ei markkinoita pidetty ainoastaan kaupungeissa, vaan myöskin maalaiskunnissa, niinkuin Lapualla, Ilmajoella y.m. Isäntäni matkusti säännöllisesti näille markkinoille, ja tietysti oli minun seurattava mukana. Kauppakoju, jossa tavarat asetettiin esiin myytäväksi, oli tilapäinen, kurja lautasuoja, jonka joka kulmasta päivä kuulti sisään. Niin kovimmilla talvipakkasillakin, ja kumminkin oli yökin kojussa vietettävä. Usein kun aamulla heräsi, olivat vällyt suun kohdalta jäässä, eikä kumma, sillä silloin talvet olivatkin toisenlaiset kuin nyt. No, nuorena ei siitä paljonkaan välittänyt; mutta nyt on loppulaskujen maksuaika käsissä! – Sitte koitti sekin päivä, jolloin näin itseni omillani. Menin naimisiinkin. Kauppani onnistui yleensä hyvin, ja suurin onni oli se, että tulin vetäytyneeksi asioista ennen kaupungin paloa. Sen jälkeen olen asunut maalla – nyt jo kolmattakymmentä vuotta – neljätoista tällä paikalla, puolitoista vaimoni kanssa, mutta hänen kuoltuansa yksin." —

Näitä kuunnellessani olin jo juonut kahviakin, ja senjälkeen oli totineuvot tuotu sisään. Pienikasvuinen vaimoihminen, hyvänsuopa ja ystävällinen näöltään, oli aikaansaanut tämän, ja minulle oli selvinnyt, että ukko pistäytyessään ulos oli kutsunut hänet avukseen, sillä yksin ollen hän oli milloin kutakin, isäntä ja emäntä, renki ja piika. Uniin oli tehty valkea, ja kun se levitti valoa ja lämpöä, alkoi vanhuksen vaatimaton asunto tuntua aika kodikkaalta. Vierashuoneeseenkin tehtiin valkea, mutta ei se sillä lämminnyt asuttavaksi. Kävin siellä kuitenkin katsomassa kuvia seinillä, jotka jo tullessani olin huomannut. Niissä oli kuvattuna Abelard tunnustaen rakkauttaan punastuvalle Eloisalle ja kohta vieressä Eloisa kuolevana, edelleen Jerusalemin kaupunki Salomonin aikana; mutta enemmän mieltäni kiinnitti eräs soikeaan kultaiseen kehykseen lasin alle asetettu pastellimuotokuva, jonka isäntäni sanoi vaimonsa tuoneen kotoaan muun omaisuutensa kanssa. Hän luuli sen esittävän jotakin neiti Crabbea, niinkuin takapuolella nähtävät kirjaimetkin P. C. osottivat. Tyttö oli näöltään aivan nuori, kasvat hienopiirteiset, suu pieni ja hymyilevä, vahva keltainen tukka sievästi kiinnitettynä päälle, niinkuin näkyi valkoisen hunnun alta, joka puoleksi varjostaen otsaa ensi sinisten silmien luonnollista tenhoa. Samoin kuin huntu sai muikin vähä mitä pukua näkyi ajattelemaan, että tyttö oli jollei häihin niin ainakin tanssiaisiin valmistautunut.

Jälleen istuimme arkihuoneessa lasien äänessä. Hetken päästä tuotiin vielä teetäkin. Se oli minusta liikaa ja sentähden puhkesinkin sanoihin: "Jos tulollani aiheutan tällaiset vaivat, olisi kai parempi olla tulematta." – Surullisesti hymähtäen ukko virkkoi: "Eihän tämä mikään vaiva ole, tulkaa toki tavasta minua vanhaa tervehtimään – kovin harvinaista on että saan ketään tavata." – Samalla tuli renkipoikamme sisään ja sanoi tullessaan hevosella minua noutamaan. Käskin hänen odottaa vähän aikaa. – Ukko puhui terveydestään, joka päivä päivältä huononi. "Tuskallisin vanhuuteni vaivoista", hän valitti, "on unettomuus. Paras olisikin, jos pääsisi maan peittoon, mitä meillä vanhoilla täällä enää tekemistä on?" – "Katsoa, kuinka nuoret kasvaa", sanoin ajattelemattomasti. – "Niin", hän vastasi entistä surullisemmin, "kunpa olisi omia ympärillä, mutta sitä onnea Jumala ei ole minulle suonut". – Kysyin sitten, eikö aika käy pitkäksi ja eikö hän pelkää asua yksin? – "Eikä niinkään, kuluuhan se aika vähitellen, ja tässä on hyvä lohdutus ikävää vastaan", lausui vanha kauppias osottaen Johan Arndtin kirjaa totisesta kristillisyydestä pöydällään. "Mitä pelkoon tulee, niin en minä, Jumalan avulla, koskaan ole pelkuri ollut. Viime yönä, kun valvoin tässä vuoteellani, kuului kaksi ankaraa

¹ "Tuossa tulee rovastin yhdeksät".

kolahdusta ulkoa, oli kuin seipäällä olisi seinään rämähytetty. Mitäs nyt? ajattelin, saas nähdä mitä seuraa, mutta sen enempää ei kuulunut. Kuka minulle pahaa tekisi? Onhan minulla vartija, joka valvoo!"

Ilta oli jo myöhäinen. Sentähden nousin, kiitin ja sanoin hyvästi vanhalle ystävälleni. Hevonen juoksi mielellään kotiapain, ja minä ajattelin vanhuksen kotoa ja mitä tuo P muotokuvan takana mahtoi merkitä, Paulina? – ei – Petronella? – hyi – Paula? – se käy laatuun!

Enhän mitään erinomaista luvannutkaan, iloista en ensinkään. Ole siis tyytyväinen, pyytää maalaisystäväsi.

II

Ennenkuin päätän, tulee minun kertoa mitä eilen tapahtui.

Päivällisen syötyäni ja kahvin juotuani pukeuduin mustiin vaatteisiin ja lähdin ulos. Minä astuin samaa tietä, jota pitkin puolitoista vuotta sitte vein sinut mukanani kylään, sillan yli ja kirkkomäkeä ylöspäin. Nyt menin kirkolle saakka, jonka edustalla pysähdyin. Kirkon ovet olivat auki ja samoin kellotapulien luukut, joista kellojen jymisevä soitto levisi keväisen seudun ylitse. En ollut yksin. Kirkon edustalla oli läheisistä taloista ja mökeistä kokoontunut ryhmiä vanhempia henkilöitä, mutta enimmäkseen uteliaita lapsia. Vakavin ilmein vanhemmat ihmiset ja lapsetkin katselivat tielle päin, joka johti kirkolle, odottaen eikö sieltä jotain erikoista näkyviin tulisi; ainoastaan välttämättömyydestä poikaviikarit silloin tällöin lähtivät juoksemaan, ajaen toisiaan takaa, sillä heidän jalkojansa, jotka näin varhain keväällä vielä olivat jotenkin valkoiset, alkoi palella, kun kauan seisoivat yhdessä kohden.

Yht'äkkiä tuli näkyviin mitä odotettu oli, nimittäin lähestyvä ruumissaatto. Etupäässä kuusi talonpoikaista miestä kantoj mustaa ruumisarkkua, jalestä astui pieni mustapukuinen saattojoukko, josta pian erotin pienen, ystävällisen vaimoimhisen, johon olin tutustunut vanhan kauppiaan luona. Itse asiassa vanha ystäväni lepäsi arkussa.

Kirkkotarha-portin edessä kantajat pysähtyivät. Miehet paljastivat päänsä ja vaimot laskivat katseensa maahan. Pappi ja lukkari asettuivat portin sisäpuolella ruumissaaton eteen ja alkoivat veisata virttä. Sitte lähti saatto, nuo viranomaiset edellä, jälleen liikkeelle kirkkoa kohti, ja nousten portaita ylös kaikki astuivat kirkon sisään, missä punaposkiset, avojalkaiset lapset jo seisoivat hyvin juhlallisina – heistä oli saatto kulkenut liian verkalleen ja olivat he sentähden sen ohi ja edellä pistäytyneet kirkkoon. Ruumisarkku kannettiin kuoriin, missä se laskettiin maahan hopeisen ristin koristamalle mustalle vaatteelle. Lukkari veisasi vielä virrenvärsyn, suntion kantaessa esiin hiekkalaatikon ja lapion. Kaikki oli niin hiljaista, kun pappi nyt astui esiin. Jos vainaja olisi ollut merkillisempi mies ja varsinkin jos hänellä olisi ollut ainoakaan omainen suremassa, niin pappi kai olisi pitänyt puheentapaisen. Mutta oli näinkin juhlallista, kun hän lapiolla heitti kolme kertaa hietaa arkulle, sanoen: "Maasta olet sinä tullut ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman. Jesus Kristus, Vapahtajasi, on sinut herättävä viimeisenä päivänä." Sitte hän luki kirjastaan, jonka mustat kannet olivat nekin ristin koristamat, rukouksia ja viimeksi siunauksen. Taas oli lukkarin vuoro veisata virsi, jonka jälkeen kantajat esiintyivät, ja ruumissaatto lähti astumaan ulos kirkosta, mutta lapset juoksivat jälleen edellä ja kirkossa kuului ääntä ja hälinää.

Hauta oli tehty kauppiaan vaimovainajan viereen. Siihen arkku laskettiin. Pari viheriää seppelettä heitettiin sen päälle, ja koettivat kaikki päästä haudan partaalle luodakseen katseen – viimeinen hyvästijättö – sinne alas. Ne jotka eivät päässeet ensimmäiseen riviin kurottautuivat edessäseisovien olkapäitten yli. Lapset tunkeutuivat vanhempien välitse, huolimatta näiden nuhteista. Kaikki tahtoivat katsoa alas hautaan! Ne, joiden täytyi luopua toivosta päästä esiin, lähtivät pois

puhellen jopa naureskellenkin keskenään; ne, joiden oli onnistunut tyydyttää halunsa, näyttivät vakavilta ja poistuivat enimmäkseen yksitellen. – Kaksi miestä täytti haudan, ja pian kohosi kumpu tuoretta maata siinä paikalla, missä vanha kauppias nautti rauhaa ja lepoa. Olkoon maa kevyt hänen päällensä!

Maahanpanijaisten toinen näytös tapahtui vainajan kodissa. Ei hän kuitenkaan olisi tuntenut olevansa kotona, jos hän olisi ollut mukana. Siellä oli liian paljon vieraita, ja vierasten huone vastasi todella nimeään. Enkä tahdo pidättää sinuakaan tässä seurassa, sillä tuskin huvittaa sinua enemmän kuin minuakaan ottaa osaa keskusteluun eri tavoista istuttaa perunoita taikka valituksiin nykyajan nuorison vallattomuudesta ja parantumattomasta taipumuksesta juopotteluun. Sanon hyvästi pienelle, ystävälliselle muorille, joka nähtävästi on ainoa, joka näissä hautajaisissa on surumielinen, ja lähden kotimatalle. Kokko – vanha hevosemme – juosta hötköttää tavallista tahtiaan; mutta Israel, joka seisoo takana kieseillä, on hyvin hyvällä tuulella, sillä hän on kyökissä saanut pari hautajaisryppyä.

"Petronella – ei, Paulahan se oli – kuka hän on ja mihin hän joutui?" kysynet kai. Paula on nyt seinälläni ja katselee minua hymyillen kun kirjoitan tätä. Ei ollut kovin kauan ensimmäisen käyntini jälkeen, kun jälleen kävin vanhan kauppiaan luona. Kun ukko näki, että muotokuva herätti mielenkiintoani, sanoi hän: "Taulu näyttää miellyttävän sinua, ota se, jos tahdot, muistoksi minulta." – Sitten tiedustelin vielä tarkemmin muotokuvan alkuperää, sillä katsoin todennäköiseksi, että ukko tiesi enemmänkin tuosta nuoresta tytöstä kuin hän ensin oli myöntänyt.

Jos sain jotakin tietää, niin ei se kuulu tähän – tässä olen vain tahtonut kertoa vanhasta kauppiasta. – (1872.)

Vanha kauppias oli nimeltä Anders Reinhold Chydenius. Hän oli syntynyt 1796 (itse hän sanoi 1795, niinkuin ylempänä olen maininnut) ja kuoli Maalahdella 11 p. kesäk. 1871. Hänen isänsä oli ollut Perhon saarnaaja ja sittemmin Kaustisen kappalainen Samuel R. Chydenius, joka jo 1805 oli jättänyt poikansa isättömäksi. Isoisä Jaakko Chydenius, Vaasan ja Mustasaaren rovasti, kuoli 1809 pahoinpitelyn johdosta, jonka sai kärsiä kun oli kieltäytynyt vannomasta uskollisuudenvallaa Venäjän keisarille.

Mitä esitykseen tulee, saattaa ehkä kriittinen lukija huomauttaa, että kirjemuoto on vähemmän sopiva kuin tavallinen kertomus olisi ollut. En kiellä huomautuksen oikeutusta, mutta puolustaudun sillä, ettei tämäkään kuvaus ole laadittu julkisuutta varten, vaan on se todella alkuaan yksityiselle henkilölle kirjoitettu. 1911.

YLIOPPILASAJOILTA

Kolme Porthaninjuhlaa

Ainakin pohjalaisessa osakunnassa oli 30 – 40 vuotta sitten vuosijuhlilla aivan toisenlainen merkitys kuin nykyään. Osanotto oli lukuisampi ja hartaampi ja tunnelma innostuneempi, ja useimmiten kuultiin niissä sanoja, jotka jäivät nuorten mieleen ja ansaitsivatkin muistissa pysyä. Nämä sanat lausui toinen tai toinen nuorison ihailemista vanhemmista pohjalaisista, kansallisista suurmiehistämme, joiden läsnäolo ja puheet antoivat juhlille oikean juhlaleiman. Tahdon tässä kertoa mitä muistan kolmesta eri Porthaninjuhlasta, jotka kelpaavat näytteeksi siitä mitä nämä ylioppilasjuhlat silloin olivat.

Osakunnat laillistettiin uudestaan 1868. N.s. laittomankin ("illegaalisen") pohjalaisen osakunnan aikana oli Porthaninjuhla vietetty, mutta kun laillistamisen jälkeen mainittuna vuonna ensimmäinen juhla oli vietettävä, oli luonnollista että se tahdottiin tehdä tavallista loistavammaksi. Koska ylioppilailla silloin ei vielä ollut omaa juhlasalia – ylioppilastaloa näet rakennettiin paraikaa – tilattiin tarkotusta varten Seurahuoneen suuri sali, joka oli tilaisuuden mukaan koristettava. Tämä tehtävä uskottiin erityiselle toimikunnalle, jonka kokonein jäsen oli Emil Nervander, ja se pyysi avukseen nuoria pohjalaisia naisia, neidit Augusta Bergbom, Hanna Snellman, Ellen Nervander sekä Olga ja Aina Westerlund (kaksi tilapäisesti Helsingissä oleskelevaa Oulun kaunotarta), jotka, professorin rouva Natalia Castrén (M. A. Castrénin leski) "esiliinana", hartaasti antautuivat koristamaan salia juhlaa varten, johon ei siihen aikaan ollut puhettakaan päästää naisia. Seinille – huone oli silloin pienempi kuin nykyään, sillä pylvääntakaiset osat ovat myöhemmin avatut – asetettiin osakunnan omistamat muotokuvat (F. M. Franzén, J. J. Nervander, J. L. Runeberg, G. G. Hällström y.m.) sekä kilpiä, joissa luettiin pohjalaisten suurmiesten kirjallisten teosten nimiä (Selma ja Fanny, Hirvenhiihtäjät, Hanna, Jouluilta, Kuningas Fjalar, Vänrikki Stoolin tarinat, Valtio-oppi, Saima, Litteraturblad, Klaus Flemingin ajat, Juhana herttuan nuoruudenunelmat, Kanervakukkia, Välskärin kertomuksia, Nuijasota y.m.), puhujalavan ohelle suurempi, vainajien nimillä varustettu kilpi j.n.e. Taulujen ja kilpien ympärille kierrettiin vihreitä seppelköynnöksiä, ja niiden sitomisessa oli naisilla niin paljo työtä, ettei ollut aikaa päivällistäkään syödä, mutta ajoissa tuli kaikki valmiiksi.² – Itse juhla oli, niinkuin jo mainitsin, loistavasti suunniteltu. Yhdeksän virallista puhetta oli pidettävä, kaartinsoittokunta oli tilattu eikä säästäväisempiä oltu juotaviin ja syötäviinkään nähden.

Kun inspehtori, professori Yrjö Koskinen, oli suomalaisella puheella avannut juhlan, piti Karl Fredrik Eneberg (kuollut, todennäköisesti murhattuna, tutkimusmatkalla Mosulissa 1876) ruotsinkielisen, mieltäkiinnittävän esitelmän arapialaisesta runoilijasta nimeltä Amrulkais (painettu Joukahaisen VI: ssa vihossa). Sen jälkeen tuotiin maljakot pöydille, ja kun lasit oli täytetty puhui Henrik Nybergh (kuollut Vähänkyrön rovastina 1900) vainajien muistoksi. Edellisenä vuonna, 31/3 1867, oli myöskin tavallista kuuluisampi pohjalainen, Maximilian August Myhrberg, muuttanut tuonelaan, ja osottaakseen hänen muistolleen erityistä kunniaa oli osakunta pyytänyt Fredr. Cygnaeuksen puhumaan hänestä. Kohta Nyberghin vaiettua Cygnaeus astuikin esiin ja piti puheen taikka oikeammin esitelmän merkillisestä vapaudentaistelijasta. Jos mikään oli tämä aihe omansa viehättämään kuulijoita, sillä emmehän me nuoremmat ennestään paljon tienneet Myhrbergistä ja hänen satumaisista urosteoistaan, ja kuitenkin oli hänkin lähtenyt Pohjanmaalta, jossa kaikki oli meille omaa ja tuttua. Eikä toiselta puolen helposti olisi voinut keksiä aihetta, joka olisi ollut Cygnaeukselle, tuolle fantasia- ja tunne-rikkaalle puhujalle otollisempi. Jos hän osasi

² Suomalaisen teatterin historiassa, I s. 125, olen kertonut kuinka tämä yhteistyö pohjalaisten naisten ja ylioppilasten kanssa välillisesti johti siihen yritykseen, jonka tulos oli Kiven Lean esittäminen 10 p. toukok. 1869 – suomalaisen näyttämön alku.

yksinkertaisemmastakin asiasta löytää ja kehittää hämmästyttäviä puolia, niin oli tässä itsestään tarjona niin monipuolinen ainehisto, että puhuja saattoi vaihdellen virittää eepillistä, draamallista ja lyyrillistäkin tunnelmaa. Sentähden ei valitettukaan, että Cygnaeus näytti unohtaneen ajan. Veljeni, J. R. Aspelin, pani pikakirjoituksella puheen muistiin ja sen mukaan se nyt on (ei sentään aivan täydellisenä) painettu Cygnaeuksen kootuissa teoksissa. Muun muassa Cygnaeus kosketteli Myhrbergin vankeutta Venäjällä, johon hän joutui Puolan kapinan lopulla, mutta josta hänen onnistui karata. Tuosta vankeudesta Cygnaeus väitti, ettei kukaan, ei edes hän, puhuja nimittäin, siitä mitään tarkempaa tietänyt, mutta miten olikaan, sattui niin, että yksi tietäjä eli kuulijoitten joukossa. Se oli J. V. Snellman. Kun siis Cygnaeus oli päättänyt, astui Snellman esiin ja alkoi kertoa mitä Myhrberg itse oli hänelle jutellut seikkailuistaan Venäjällä. Ilmeisesti tämä ei lainkaan ollut Cygnaeuksen mieleen, sillä hän – vetäytyi niin kauas syrjään, että hän tuskin kuuli mitä Snellman puhui. —

Vieraitten joukossa nähtiin myöskin Elias Lönnrot, jolla oli ollut aikomus matkustaa samana päivänä, mutta joka sitte kuitenkin oli taipunut tulemaan juhlaan. Hänelle oli tietenkin erityinen puhe pidettävä, ja se oli uskottu ylioppilas Pietari Ervastille, joka toverien piirissä oli vuoroin humoristinen, vuoroin pateettinen ja kumpaisenakin yhtä luonnonraikas. Nyt hän luonnollisesti oli pateettinen, ja hänen komeasta puheestaan soivat vieläkin korvissani sanat: "maailman mainio Lönnrot", joilla hän tervehti vaatimatonta ukkoa ja joihin yhdyttiin mahtavalla hurraa-huudolla! ("Eläköön" ei silloin vielä ollut yleisesti käytännössä.) Lönnrot asetettiin sitte tuolille ja kannettiin juhlakulkueessa ympäri salia, musiikin soittaessa porilaisten marssia. Somalta hän näytti, muita korkeammalla, kulkueen etupäässä, niin monen käden kantamana kuin tuoliin kiinni sai. Päästyänsä alas Lönnrot nousi puhujalavalle, ja mitä sekä miten hän puhui, se muodosti täydellisen vastakohtan sille mitä hänelle oli sanottu. Hän kiitti "odottamattomasta kunnioituksesta", joka tuotti enemmän kunniaa kunnioituksenosottajille kuin hänen itsensä sopi siitä osakseen ottaa. Puhuessaan hän piti molemmat kätensä ristissä vatsalla niinkuin lapset maalla lukukinkerillä papin edessä, ja näytti todella niin vaatimattomalta kuin hän olikin. Hän pyysi meitä viemään hänen tervehdyksensä vanhemmillemme, joilta hän oli saanut paljon hyvää vastaanottaa.

Tuli sen jälkeen Snellmanin vuoro. Maisteri C. G. Svan puhui hänelle, tuskin vähemmän komeasti kuin Ervast Lönnrotille. Snellmankin oli tietysti kannettava, mutta hän ei pitänyt siitä. Kerrankin kun eräässä toisessa juhlassa – se vietettiin Uuden teatterin yläravintolassa – häntä tahdottiin istuttaa "kultatuolille" kannettavaksi, hän kiven kovaan kielsi, ja kun ei tahdottu aikeesta luopua, hän puolisuutuksissaan huudahti: "Retuuttakaa Calamniusta!"³ Tällä kertaa hän valitsi, niin sanoakseni, keskivälin: hän ei sallinut kantaa itseään, vaan *käveli* ensimmäisenä miehenä kulkueessa, nuoret joukot seuraten jälessä. Kun hän, pari kertaa käytyään salin ympäri, pysähtyi ja kulkue samoin, J. W. Calamnius, osakunnan kuraattori, lähestyi häntä ja pyysi osakunnan puolesta, että hän antaisi E. J. Löfgrenin maalata muotokuvansa osakuntaa varten. Snellman, joka aina ennen oli kieltänyt, milloin häneltä oli samaa pyydetty, vastasi nyt myöntäen, koska, hän sanoi, kieltävä vastaus ehkä herättäisi luulon että hän halveksii osakunnan häntä kohtaan osottamaa ystävällisyyttä. Tämän johdosta pantiin osakuntalaisten kesken kiertämään lista, johon oli merkittävä antimia muotokuvan kustantamiseksi, ja saatiin jo samana iltana tarkotusta varten kokoon 500 mk. Se oli kuitenkin tarpeetonta, sillä ennen poismenoaan Snellman ilmotti lahjottavansa kuvan osakunnalle. "Ei siitä tule kaunista muotokuvaa, sen herrat tietäkööt", hän huomautti, "mutta onhan se, joka on ennen olemassa (Oskar Nylanderin maalaama), kerrassaan sietämätön". – Sittemmin Löfgren todella maalasi kuvan, mutta sangen huonolla menestyksellä. Seuraus oli että Snellman vetäytyi antamasta sitä osakunnalle. Aina hänen kuolemaansa saakka taulu säilytettiin vähän huomatulla paikalla hänen kodissaan, ja vasta sen jälkeen perilliset luovuttivat sen osakunnalle. Mitään muuta puhetta kuin jo mainittua lisäystä Cygnaeuksen puheeseen Myhrbergistä Snellman ei tässä juhlassa pitänyt.

³ Lause kuului ruotsiksi: "Känka Calamnius!"

Syystä että juhla oli ensimmäkien virallinen laatuaan sen jälkeen kuin osakunnat 1852 oli hajotettu, oli tietenkin asianmukaista muistuttaa muinoisesta laillisesta osakunnasta. Sen teki civis Oskar Heikel esittämällä maljan kahdelle läsnäolevalle vanhalle kuraattorille, Cygnaeukselle ja Topeliukselle. Cygnaeus, vanhempana, vastasi puheeseen, ja siinä tuli jälleen huomattavaksi, miten tämä muuten niin etevä mies oli arvostaan turhamaisen arka. Nähtävästi häntä oli loukannut, että hän niin oli asetettu yhteen nuoremman, Topeliuksen, kanssa; hän olisi mielestään ansainnut puheen, joka oli hänelle yksin omistettu! – Lopuksi mainittakoon vielä, että August Ervast (kuollut tilastollisen toimiston aktuariona) puhui inspektorille Yrjö Koskiselle, joka hänkin vuorostaan kannettiin, että Rikard Westlin esitti maljan muille kunnivieraille, että Albert Bergman piti puheen muitten osakuntien edustajille, johon vastasi Hämäläisosakunnan kuraattori, "Saul" näytelmän sepittäjä Antti Törneroos (Tuokko), sekä että vihdoin J. W. Calamnius esitti maljan isänmaalle.

Kun tämä virallisten puheiden tulva oli saavuttanut rajansa, oli jo klo 2,30 aamulla, ja vasta silloin syötiin illallista. Luulisi vanhojen herrojen jo sitä ennen väsyneen ja lähteneen, mutta eipä niinkään. En luule kenenkään heistä kadonneen, vaan he söivät, jopa joivat vielä kahviakin, niinkuin sanottiin, Lönnrotin kehotuksesta, sillä hän oli suuri kahvin ystävä. Kun sitte vihdoin Lönnrotkin lähti, laulettiin Maamme-laulu portaissa, ja taaja joukko nuorta väkeä seurasi häntä kotitiellä. Erotessa hurrattiin. Ukko arveli saaneensa kyllikseen ystävyidenosotuksia ja lisäsi, ettei hän koskaan juhlaa unohda. Mutta juhla ei vielääkään ollut lopussa. Sitä jatkettiin iloisesti, puheita pidettiin edelleen, sitte kun "sananvuoro oli vapaaksi julistettu", ja nuorempien vieraitensa ihmeeksi ja ratoksi pohjalaiset lauloivat yksinäisesti kaikenlaisia (Bellmanin y.m.) lauluja, n.s. "kakofonioita", jossa he olivat mestareita.

Seuraavana lukuvuotena olin poissa, enkä siis ollut mukana 1869 vuoden Porthaninjuhlassa. Sitä vastoin olin taas syksyllä 1870 harras osanottaja juhlaan, ja siitä on minulla eräs sangen merkillinen kohtaaminen kerrottavana. Tämä kohtaaminen oli kuitenkin semmoinen, että sen oikea ymmärtäminen edellyttää senaikuisen yleisen ylioppilaselämän tuntemusta, ja täytyy minun sentähden alkaa pienellä johdatuksella.

Syksyllä 1870 oli ylioppilastalo juhallisesti vihittävä. Juhlaohjelmasta oli monivaiheinen, ankara taistelu, joka ratkaistiin yleisessä ylioppilaskokouksessa lokakuun 12 p: nä. Suomenmieliset vaativat kaksi juhlapuhetta, nimittäin toisen ruotsalaisen ja toisen suomalaisen; ruotsinmieliset puolestaan pitivät mahdottomana että juhlalla siten olisi kaksi huippua ("två spetsar") ja ehdottivat, että pidettäisiin ainoastaan yksi puhe – tietysti ruotsalainen – ja lausuttaisiin tilaisuutta varten sepitetty suomenkielinen runoelma. Äänestyksessä joutuivat suomenmieliset vähemmistöön, syystä että Savokarjalaiset – niinkuin sanottiin – "sovinnon tähden" yhtyivät Uusmaalaisiin. Tämän jälkeen pidettiin vielä sekä yksityisiä että yleisiä kokouksia asiasta, mutta päätös pysyi muuttumatta. Rettelöiden johdosta levisi yleisöön jos minkälaisia huhuja, muun muassa sekin, että suomenmieliset muka olivat päättäneet olla juhlaan menemättä. Tämä huhu oli kokonaan perätön, mutta uskottiin, niinkuin monet vähemmän todennäköiset juorupuheet.⁴

Pohjalaisen osakunnan suuri enemmistö oli, niinkuin tiedetään, suomenmielinen, ja koska sillä oli ollut johtava asema taistelussa, katsoi eräs vanha entinen osakunnan jäsen tarpeelliseksi varottaa maanmiehiänsä liiallisuuteen menemästä. J. V. Snellman lähetti näet osakunnalle kirjoituksen, jossa hän tuon huhun johdosta, että muka ylioppilaskunnan vähemmistö oli päättänyt olla juhlaan menemättä, ystävällisesti mutta vakavasti muistutti nuoria pohjalaisia kaiken yhteiskuntajärjestyksen elinehdosta, joka on se, että vähemmistön tulee taipua enemmistön päätöksen alle. Kokenut

⁴ Itse asiassa oli suuri osa suomenmielisiä poissa vihkiäisjuhlasta, joka vietettiin 26 p. marraskuuta, mutta ei suinkaan minkään yhteisen päätöksen johdosta.

isänmaanystävä tahtoi puolestaan tehdä mitä voi estääksensä sitä valitettavaa kahtiajakoa, joka jo alkoi ilmestyä ylioppilaskunnassa. Ymmärrettävää on etteivät pohjalaiset paljon pitäneet nuhteista; ne olivat heidän mielestään vähintään tarpeettomia. Asia jätettiin kuitenkin sillensä; mutta tuli odottamattomalla tavalla esille vuosijuhlissa, joka vietettiin joku viikko sen jälkeen uuden ylioppilastalon taulusalissa.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.